

БІЛІМ КІПТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 1 (199), 2025

Қаңтар
Январь

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап
қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля 2006
года на казахском и русском языках

(Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал)

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Р. Шалабекова

Сапалы білім мен тәрбие беру мәселелері 3

А. Мадешова

Мектепке дейінгі білім беру педагогы –
кәсіби даярлықтың трансформациясы 5

Ш. Джанзакова, Е. Бозжігітов

Студенттердің көркем өнер арқылы шығармашылық
қызығушылықтарын дамыту 9

Н. Лабузова

Влияние цифровых технологий на обучение русскому языку:
плюсы и минусы 13

С. Винтерфельд

Формирование навыков критического мышления
через изучение литературы: как помочь учащимся начальных
классов анализировать тексты и делать выводы 16

Е. Кийко

Активные методы и приемы работы с синонимами
на уроках английского языка 20

А. Кусбекова, А. Айдарханов

Плодородие почвы 25

Т. Тогжанова

Математика сабағында қолданылатын ойын элементтері 28

Б. Тұрдыбек

Үшбұрыштар теңдігінің белгілері 30

Д. Имлядинова

Aqyl battle 33

А. Жұрынтай

Use of English: Past continuous 35

Ж. Коркембаева

Across cultures: Famous Writers 38

М. Ахметқызы

Математика сабағында жиі қолданылатын цифрлық технологиялар 41

Б. Калабаева

Шартты ықтималдық. Ықтималдықтарды қосу және көбейту ережелері 44

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІПТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10965-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
20.01.2025 ж.
Сандық басылым.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел:
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве
связи и информации РК. Свидетельство
№10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 20.01.2025 г.

Печать цифровая.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

Моб.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

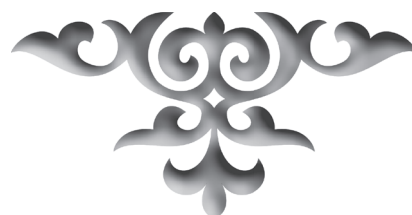
Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Сапалы білім мен тәрбие беру мәселелері

Әр мемлекет өз алдына даму жоспарын нық қойып, соған сай білім беру стандарттары мен бағытын заман талабына сай жүргізетіні белгілі. Еліміз ХХІ ғасырда, цифрлық технология заманы дамыған уақытта, мектеп қабырғасында оқып жатқан білім алушылардың сапалы білім алып қана қоймай, елжанды және өнегелі ұрпақ қалптастыруына аса мән береді. Сол мақсаттарға сай ұстаздарға зор міндет жүктеліп отыр. Білім беруші тұлға өз ісін аса шеберлікпен орындай алған жағдайда ғана біз мемлекеттік мақсатқа қол жеткізе аламыз. Әр оқушы – бір қайталанбас тұлға, оның білім алу үдерісі оның физиологиялық және психологиялық дамуымен тікелей байланысты екенін естен шығармаған жөн. Сондықтан ұстаз бойына ерекше шыдамдылық пен зерттеушілік қабілет қажет. Әр оқушысының бойындағы талантты байқай білу, соған сай оқушы қызығушылықтарын дамыту үшін жұмыс жоспарын даярлау ерекше жұмыс екенін атап айтқым келеді. Заман талабына сай ой-өрісі жоғары, зерделі азаматты қалыптастыру – мемлекетіміздің басты қағидасы болып отыр. Дарынды балаларға білім беру – бүгінгі уақытта ғылымның әр дәрежесіне сәйкес жүргізу бір жағынан қоғамға талантты да, талапты мамандар даярлауда пайдалы болса, екінші жағынан, қоғамға айрықша дарынды балалардың интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етеді. Оқушылардың бойын-

дағы табиғат берген ерекше қабілетті, дарындылықты тани білу, одан әрі дамуына бағыт бере білу ерекше қиын.

Қандайда бір, дарындылықты анықтаудың дайын үлгісі, әдіс-тәсілдері нақты жоқ. Қазіргі таңда дарынды балаларды зерттеуге қатысты философиялық, педагогикалық, психологиялық, әдістемелік әдебиеттерде маңызды ой-пікірлер қалыптасқан.

Дарынды балаларды анықтау үшін бастауыш сыныптан бастап зерттеу жұмыстары жүйелі жүруі керек. Мектеп табалдырығын алғаш аттаған оқушылардың оқуға деген құштарлығы қазіргі таңда өте жоғары. Оған ата-анасының мән бере жасаған дайындығы, үлкендердің қуанышты көзқарасы, мектептің беделі, жаңа киімдер мен әдемі оқулықтар баланың қызығуын арттырып, білім алуға жетелейтіні сөзсіз. Осы орайда бастауыш сынып мұғалімдері шеберлігімен, жаңа әдіс-тәсілді сабақтарымен, ұшқыр ойлы ойындарымен оқушы зейінін жаулап алып, білуге деген құштарлықтарын шындай түсуі қажет.

Жас өркеннің бойындағы табиғат берер ерекше қабілетті, дарындылықты тани білу, оның ары қарай дамуына бағыт-бағдар бере білу ерекше қиын да қызықты іс. Алайда, әр баланың жеке қабілетін анықтап, оны сол бағытта жетелеу – ұстаз парызы. Баланы заман талабына қарай көрегендікпен икемдеп, өз заманының озық өнегесін санасына сіңіре білу, оларды шығар-

машылық бағытта жан-жақты дамыту — бүгінгі күннің басты талабы.

«Бұлақ көрсең, көзін аш» деген ұлағатты сөзге сүйеніп, мектебімізде дарынды балалармен жұмыс жақсы жолға қойылған. Әр бастауыш сынып мұғалімі, орта және жоғарғы буын сынып жетекшілері дарынды балаларды анықтап, жұмыс жоспарын, сонымен қатар дарынды баламен жұмыстың даму жоспарын жасайды. Жоспарға сәйкес жұмыс атқарылады.

Әр мұғалім өз іс-тәжірибесінде инновациялық технологияларды, ақпараттық технологияның барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға ұмтылады. Әр сабақта деңгейлік тапсырмалар, логикалық тапсырмалар орындату арқылы өздігінен ойлау қабілетін дамытып отырады. Пәндік олимпиадаларға, пікір сайыс ойындарға, сырттай өтетін интеллектуалдық сайыстарға баланы дайындау дарындылықты дамыта түседі. Дарынды оқушымен жұмыс жасау барысында оқыту сипатын мұғалім мен оқушының өзара шығармашылық қарым-қатынасы ретінде қабылдау қажет. Дарынды оқушының алдына нақты бір мақсат қою арқылы оның берілген тапсырмаға деген қызығушылығын оятуға болады. Аталмыш жұмыстар мұғалімді инновациялық тәжірибесін шығармашылық ынтамен дамытуымен қатар білім беру үрдісіне жаңа тұрпат ендіруіне көмегін тигізеді. Осы тұрғыда жаңашыл идеяны ұстанған педагог оқушының жеке тұлғалық қасиетін барынша құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері мен бейімділіктерін дамытады.

Ел боламын деген мемлекет ұрпақ тәрбиесін бірінші кезекке қояды. Біз — бала тәрбиесіне аса көңіл бөлген халықпыз. Тілдің дамуы да, ұлттық рухани құндылықтардың баланың бойына сіңірілуі де — тәрбиемен келеді. Ал тәрбиенің өзегі — ананың құрсағынан басталады. А. Байтұрсынов: «Балам деген жұртым болмаса, жұртым дейтін бала қайдан шығады?», - деген. Яғни, әлемді жаулаған жаһандану үрдісіне біз мықты ұлттық, мәдени құндылықтарымызды, ұрпағымыздың имандылығын қарсы қоюға тиіспіз. Демек, терең білім, кәсіби алғырлық, жоғары біліктілік ұлттық мүддеге қызмет етпесе, ел алдындағы парыз ұғымына сүйенбесе, рухани құндылықтарға негізделмесе, жасампаз күшке айнала алмайды екен. Бүгінгі білім беру саласында тәрбие мен білімді әр қырынан дамыта отырып оқыту және білім алушыны интеллектуалды түрде дамыту жолдары негізге алынады. Сол себепті де дарынды оқушылармен жұмыс жасай отырып, танымдық біліктілікті арттыру мен қатар өзіндік ізденімпаздыққа баулиды. Баланың өзіндік көзқарасының қалыптасуына әсер етіп, білімді де тәрбиелі болып шығуына зор әсерін тигізеді. Ізденген ұстаздан ғана шығармашыл, дарынды шәкірттің шығары анық.

**Роза Тұрсыновна
ШАЛАБЕКОВА,**

**Н. Островский атындағы №8 орта
мектеп директорының оқу ісі жөніндегі
орынбасары.
Талдықорған қаласы,
Жетісу облысы.**

Мектепке дейінгі білім беру педагогы – кәсіби даярлықтың трансформациясы

Мемлекеттің барлық деңгейлеріндегі білім беру ұйымдары қоғамдық тапсырысты орындайтыны баршамызға мәлім. Тиісінше, біздің елімізде, мысалы, экономикада, әлеуметтік-мәдени бағытта және басқа да болып жатқан өзгерістер кадрларды даярлауды, оның ішінде мектепке дейінгі ұйымдар үшін де жетілдіру проблемасын туғызады.

Сондықтан, мұнда негізгі кәсіби базалық білімді стандартты емес ойлаумен және нақты білім беру мәселелерін шешуге тәжірибеге бағытталған, зерттеу тәсілімен үйлестіруге болатын сапалы басқа педагогті даярлау қажеттілігі туындады.

Мектепке дейінгі білім берудің болашақ педагогінің кәсіби құзыреттілігін дамыту қазақстандық білім беру жүйесін дамытудың қазіргі заманғы деңгейінде қойылатын талаптарға сәйкес болашақ педагогтың меңгерген бар білімдерін, іскерліктерін, кәсіби құндылық бағдарларын оңтайландыруға негізделген жалпы кәсіптік және арнайы кәсіптік құзыреттіліктерді жетілдірудің мақсатты процесі болып табылады.

Бала қабілеттерінің жан-жақты: ойлау, сөйлеу, түсіну қабілеттерін дамытуда тәрбиеші басты рөл атқарады, себебі бала өмірінің осы кезеңінде уақытының көп бөлігін онымен бірге өткізеді.

Әр жасқа байланысты топ балалары үйдегі және еңбек әрекетінде тәрбиешімен қарым-қатынас жасайды. Бағдарламада қарастырылған ұйымдастырылған іс-әрекеттерде де олармен бірлесе ойын ойнап, ортақ тілде әңгімелеседі. Демек, мектепке дейінгі мекемедегі даму ортасы толығымен тәрбиешінің қарым-қатынасына байланысты.

Тәрбиеші балалардың ой-өрісін кеңейтіп, мінез-құлық, ерік-жігер, мінез дағдыларын қалыптастыра отырып, балаға барлық жағынан әсер етеді. Балаларды тәрбиелеу мен оқыту кезінде ұстазының сөйлеуі мен өзін-өзі ұстауы өте маңызы, өйткені бала есту, көру нәтижесінде бәрін үйренеді. Балаларға күнделікті қарым-қатынас та олардың сөйлеуі мен мінез-құлқына айтарлықтай әсер ететіні сөзсіз. Сондықтан балаларға берілетін ақпараттардың шынайы, нақты, тиімді және игеруге өте жеңіл болуы тиіс.

Ұлы ақын Абай атамыз «Өмірдің бір қызығы — бала деген» деп сипаттама бергендей, адам баласының өмірдегі мәні мен сәні, үміті мен сенімі бала екені бәрімізге айтпай-ақ түсінікті. Ал ең қасиеттісі — оның бойына сіңірген тәрбиесі.

«Адамның адамшылығы — жақсы ата-ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» демекші, өскен ортаның балаға бірден әсер ететіні сөзсіз. Деген-

мен әр отбасында, әртүрлі әлеуметтік жағдайда дүниеге келген балалардың ортақ тілін тауып, бір арнаға тоғыстырып, тәрбиелеу де — үлкен өнер. Демек, ерте және мектепке дейінгі жастағы балаларды қоғамға тәрбиелеу мақсатында құрылған балабақшадағы ұстаздардың кәсіби біліктілігі, өзіндік қызметтік міндеттерін орындаудағы жауапкершілігі мен деңгейі барлық атқарылатын жұмыстардың тиімділігі мен сапасын бейнелейді.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі тәрбие педагогикасы мен психологиясы заман талабына қарай өзгеру үстінде. Ғылыми аспектілердің бірі — бүгінгі таңда мектеп жасына дейінгі баланың жан-жақты даму үрдісін жүзеге асыру болып табылады. Бұл мәселе мектеп жасына дейінгі балалардың психикалық даму механизмдерін зерттеп, оны жобалау арқылы тұлғалық қалыптасуы мен дамуын психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету негізінде қамтиды.

Педагогика мен психологияның зерттеу нысандары баланың ішкі әлемі мен оның өзін-өзі тану қабілеттерін, болашақ оқушының қазірден даму үрдісін анықтауға негізделген. Тәрбиеші баланың шығармашылық қабілеттерін сыртқы ортамен байланыстыра отырып, арттырады. Баланың қолынан келетін шығармашылық қабілеттерін толық ашу үшін өзара әрекеттесу тәсілдері мен әдістерін жасау арқылы баланың жеке психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес жұмыстанады.

Тәрбиешінің жұмыс тәжірибесі бала үшін тек тиімді нәтиже беру емес, өзі-

не-өзі қызмет көрсету және тұлға ретінде өзін-өзі ашу мүмкіндігі ретінде ең маңызды рөл атқаратыны белгілі. Мектепке дейінгі ұйымда балалармен жұмыс уақытында оларға қолдау көрсетіп, жеке қабілеттерін арттыруға өз үлесін қосады.

Бұл ретте балалардың шығармашылығын мәжбүрлеу де, міндеттеу де мүмкін еместігін есте ұстаған жөн. Сондай-ақ оларды ынталандыратын әрекеттермен алға тартқан дұрыс. Мектеп жасына дейінгі ересек балалардың тұлғалық дамуының маңызды кезеңдері онымен жұмыстанатын тәрбиешінің әрекетімен тығыз байланыста екені анық. Баланың жеке тұлғасының қалыптасуына, интеллектуалдық дамуына, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге және жеке қасиеттерін тәрбиелеуге тәрбиешінің рөлі жан-жақты әсер ететінін мәлімделіп, өзара қарым-қатынас әсері туралы жеткілікті нақты түсініктер беріліп келеді.

Мектеп жасына дейінгі бүлдіршіндер үшін олардың ең жақын ортасы ата-аналар, одан кейін балабақша тәрбиешілері болып табылады. Баланың алғаш алтын ұясы, отбасынан ұшып, өзге әлемге қадам басуына, яғни балабақшаға келгеннен үйренісіп, жаңа ортаға дағдыланып кетуіне ең бірінші себепші — ол тәрбиеші. Балаға деген өзінің ішкі сезімін бір сөзбен ғана айтып қоймай, шын жүрегімен, жан-тәнімен білдіріп, мәпелей білетін тәрбиешінің жұмысы қызықты болғанымен, өте күрделі.

Десек те риясыз көңілмен келген

әрбір бала ұстазының жасаған қарым-қатынасы мен көрсеткен мейірімділігіне сеніп, өзінің сырын ақтарып, бар көрген-білгенін айтуға дайын тұрады. Себебі ұстазына сенім білдіріп, арқа сүйегенінің өзі — бақыт емес пе?

Ұлтымыздың бір туар ақыны Мағжан Жұмабаев: «Жас бала — жас шыбық. Жас күнінде қалай иіп тастасаң, солай өседі», - дегендей, кішкентай ғана балалардың айналасына деген көзқарасын қалыптастырып, икем-қабілеттерін шындап жіберу тәрбиешінің бойынан жауапкершілік пен табандылықты талап етеді.

Мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісі балаларды тәрбиелеуге және оларды табысты оқуға дайындауға жауапты. Біліктілігі жоғары ұстазға тән қасиеттер — педагогикалық шеберлігі, еліміздің қоғамдық-саяси өміріне белсене араласуы болып табылады.

Балалардың жеке тұлға ретінде қоғамдық қалыптасу үрдісі жүзеге асып, олардың әлеуметтік бағыттылығы мен дағдылары қалыптасады. Бұл жағдайлар мектепке дейінгі ұйым қызметінің маңыздылығын анықтайды. Сонымен қатар мемлекеттің мүддесі мен еліміздің болашақ қоғамының дамуына өздерінің еңбектік үлестерін қосатын тәрбиеші еңбегінің әлеуметтік мәні зор. Өйткені оның парасаттылығы мен кемелділігі ел мен қоғам алдындағы бала тәрбиесіне жауапкершілікпен қарауына, педагогикалық мәселелерді шешуге, біліктілігін үнемі жетілдіріп, кәсіби өсуіне ықпал етеді.

Үздік педагогтар өз тәжірибесін жи-

нақтап, ғылыми-практикалық конференцияларда, педагогикалық оқуларда бөліседі, баспасөз беттерінде мақалалар жариялайды. Олар өздерінің шығармашылық жұмыстарымен мектеп жасына дейінгі ересек балаларды мектепке арнайы дайындаудың теориясы мен тәжірибесін дамытуға үлес қосады. Сондай-ақ отбасымен үнемі байланыста бола отырып, ата-аналарға бала тәрбиесімен жан-жақты болуға үлес қосады.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі көп қырлы. Ол кәсіби дайындықтан, теориялық білімдерін үнемі тереңдетуден, жұмыс тәжірибесінен, балалармен жұмыстану әрекеттерінен тұрады. Тәрбиешінің артықшылығы оның дүниетанымымен, бағыттылығымен, жалпы және арнайы дайындығымен тығыз сипатталады. Оқу-тәрбие үрдісінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Тәрбие мен білім беру жүйесін балалармен жұмыс істеу психологиясы мен әдістемесін жетік білетін маман ғана жүзеге асыра алады. Яғни бүлдіршіндермен жұмыс істеу үшін ән айтып, би билей білу, әдемі қимылдау, дұрыс сөйлей білу, көркем оқу дағдыларын меңгеру өте маңызды. «Сегіз қырлы, бір сырлы» шебер мұғалім балалар арасында өзінің ерекше қабілеттерімен зор беделге ие болады.

Шебер ұстаздың маңызды қасиеті — өз жұмысының нәтижесін талдап, оны объективті бағалай білу. Егер балалар балабақшадағы білім беру бағдарламасының барлық бөлімдері бойынша тұрақты білім, білік және дағдылар-

ды меңгерсе, демек, педагог баламен жұмыстанудың педагогикалық негізгі әдістерін тиімді қолдана білген. Жаңа адамды қалыптастыру үшін тәрбиешінің өзі қоғамымыздың озық тұлғасы бола білу керек. Кәсіби шеберлігі мен балаға деген ынтасы жасаған іс-әрекетінен, адамдармен қарым-қатынасынан байқалады.

Бала өмірінің алғашқы бес жылында мектепке дейінгі мекемеде болады, ол үшін ұстаз абырой-үлгі болары хақ. Сондықтан оның балаға тигізер ықпалы күнделікті өмірде, ойында, сабақта, бірлескен жұмыста, қарым-қатынаста жүзеге асады. Ол әрбір баланы мұқият зерттеп, оның жеке ерекшеліктерін білуі, барлық балаларға объективті қарауы, педагогикалық әдептілік танытуы, олардың мінез-құлқы мен іс-әрекетінің нәтижелерін әділ бағалай білуі, дер кезінде көмекке келе білуі, отбасындағы өміріне қызығушылық танытуы керек.

Сонда ғана мұғалім бала тұлғасының қалыптасуына мақсатты түрде ықпал ете алады. Тәрбиешінің табысты іс-әрекетінің таптырмас шарты — балаларға деген сезімін білдіре отырып, оларға орынды талаптар қоя білуі. Оның шынайылық, нәзіктік, мейірімділік қасиеттері балалардың өзара қарым-қатынас жағдайын тұғызады. Балабақшадан түлеп ұшқан әрбір бала мектеп табалдырығын атағанда, оң мен солын танып, көргені мен білгенін ортаға салып жақсы шәкірт бола білу — тәрбиешілердің еңбегінің жемісі. Себебі «Кәсіби келістінің — еңбегі жемісті» дегендей, өзіміздің

атқарып отырған ұстаздық қызметіміз шәкіртерімізбен бағаланатыны сөзсіз.

«Шәкірт шәкірт емес, ұстазын шын сүймесе, ұстаз ұстаз емес, шәкірт үшін күймесе» деп бекер айтылмаған. Ұрпақ — ұлттың жалғасы, елінің келешегі деп санаған ата-бабамыздың «баланы — жастан» тәрбиелеу дәстүрін жадында жанашырлық танытып, саналы тәрбие мен сапалы білімге ден қойып, заман талабына сай жұмыстануы өте маңызды.

Тәрбие ісімен айналысатын тәрбиеші ұстаздар жылдан-жылға жаңарып, заман талабына сай біліммен жетіліп, тәжірибе алғанда ғана жалпы шәкірттерінің болашағына бүгінгі күннен бастап мүмкіндік жасап, елінің рухани құндылықтары мен тарихын жас ұрпаққа өсиет етіп, жан-жақты тұлға етіп тәрбиелейтін маман иесі болары анық деп ойлаймын.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2. М. Лисина «Специфика общения у дошкольников», 1990, 48-бет. — Алма-Ата.
3. А.К. Маркова. Кәсіби шеберлік психологиясы / А.К. Маркова. — М., 1996.

А.А. МАДЕШОВА,
п.ғ.м., «Қарағанды жоғары
гуманитарлық колледжі»
КМҚК арнайы пәндер оқытушысы.
Қарағанды қаласы.

Студенттердің көркем өнер арқылы шығармашылық қызығушылықтарын дамыту

Ғылыми әдебиеттерде «шығармашылық» ұғымы шығармашылық, жаңашылдық, шығармашылық қабілет, өнімді іс-әрекет, шығармашылық іс-әрекет, эвристикалық іс-әрекет, танымдық іс-әрекет, ойлаудың шығармашылық стилі, шығармашылық әлеует, креативтілік және т.б. түсініктермен қатар қарастырылады.

Шығармашылық дегеніміз жаңаны іздеп ойлап табу үдерісі, ал шығармашылық ойлау — ынталылық, эвристикалық, креативтілік деңгейдегі интеллектуалдық белсенділікпен, конструктивті дербестікпен жаңаны іздеп ойлап табу үдерісі деп тұжырымдаймыз.

Мысалы, А.М. Коршунов шығармашылықты «субъектінің объектімен белсенді қарым-қатынасы, оның барысында субъект объективті заңдылықтар талаптарына сәйкес жаңа, әлеуметтік маңызы бар әлемді мақсатты түрде өзгертеді» деп анықтайды.

Шығармашылықтың сәтті тұжырымы В.В. Серебрянск және М.И. Ясюков берген анықтамалардан көрінеді: шығармашылық деп «ойлау және іс-әрекет процесінде қағидатты жаңа жолдармен және теориялық және практикалық проблемаларды шешу әдістерімен (әр түрлі масштабта және әртүрлі қатынаста), тікелей және жаңа қоғамдық маңызы бар (сынып

немесе жалпы қоғам үшін) сапалы жаңа нәтижелермен мазмұнды қамтамасыз ету». Н.А. Бердяев шығармашылық табиғатын талдай отырып, мынадай қағидаларды бөліп көрсетеді: шығармашылық үдеріс еркіндік болғанда ғана жүзеге асады; шығармашылық дара тұлғалық сипатта көрінеді; шығармашылық әлемдік, жалпы адамзаттық, ғарыштық және әлеуметтік бағытта болады

Студенттің шығармашылық ойлауы — бұл оның проблемаларды шешуде, жаңаны іздеп табуда логикалық операциялар мен эвристикалық, креативтілік тәсілдерді қолданудағы ынтасы, интеллектуалдық белсенділігі мен дербес конструктивтік іс-әрекетінің кіріктірілген сапасы.

- студенттердің шығармашылық ойлауын дамыту үдерісі мотивациялық құндылықты, интеллектуалдық-танымдық, іс-әрекеттік-рефлексивтік құрамдас бөліктерінің бірлігін, оған сәйкес өлшемдер мен көрсеткіштерді қарастырады;

- студенттің шығармашылық ойлауының дамуы жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінің барлық құрамдарын қамти отырып, оның барлық қатысушыларының өзара іс-әрекеттестігі мен үздіксіз мониторингі негізінде жүзеге асырылады.

Шығармашылық проблемасы ғы-

лымда түрлі аспектіде қарастырылады: жеке тұлғаның ойлау мүмкіндіктері мен интеллектуалдық қабілеттерінің өзара байланысы (В.И. Андреев, И.С. Кон, т.б.); шығармашылық қабілеттің сапалық көрінісі ретінде креативтіліктің қалыптасуы (Дж. Гильфорд, Е.Л. Яковлева); оқушылардың ойлау қабілеттері мен қызығушылықтары (А.И. Кочетов, В.С.Шубинский, т.б.); жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту заңдылықтары (Н.С. Лейтес, М.Л. Субачева, т.б.). Мұғалімнің педагогикалық қызметінде шығармашылық сапаларын қалыптастыру мәселесі В.И. Загвязинская, В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандров, т.б. еңбектерінде қарастырылған.

Сонымен шығармашылық — индивидтің психикасында білімді қолдану мен түрлендіру үдерістерінің ерекшеліктерімен байланысты үдеріс. Мұндағы іс-әрекет өнімін шығармашылық ретінде бағалау критерийлері оның жаңашылдығы, ерекшелігі, мәнділігі және т.б. болып табылады, сондай-ақ шығармашылық кезеңмен жүреді.

В.А. Моляко шығармашылық іс-әрекет үдерісін келесі кезеңдерді тізбектеп орындау түрінде көрсетеді:

1. Адамның проблемалық жағдаймен кездесуі;
2. Проблемалық жағдайды ұғынуы және проблеманы тұжырымдауы;
3. Оны шешудің болжамын анықтауы;
4. Анықталған болжамдарды тексеру;
5. Алынған нәтижелерді талдау;
6. Алынған нәтижелерді ендіру.

Қызығушылық ұғымы В. Вычевтың, Л.С. Выготскийдің, Б.И. Дадон

новтың, Е.П. Ильиннің, Д.А. Кикнадзенің, А.Н. Леонтьевтың, А.В. Петровскийдің жұмыстарында тереңірек қарастырылған. Сонымен, оқуға, оқу қызметіне деген қызығушылық, тұтынушылық пен оны қанағаттандыру тәсілдері арасындағы қарама-қайшылықтарға негізделген және білім алушының белсенділігінің пайда болуына өте қажет. Бірақ қызығушылық оқу қақтығысы кезіндегі қарама-қайшылықтар, оның шешуіне мүмкін болса ғана тұрақтана алады, болмаса қызығушылық жоғалады. Бір жағынан, егер қиындық болмаса қызығушылық та туындамайды. Қызығушылықты қанағаттандыру, оның өшуіне әкеліп соқтырмайды, қайта таным қызметінің одан жоғарғы деңгейінде жаңа қызығушылықтар тудырады.

Қызығу дегеніміз — жеке адамның объектіге, оның өмірлік мәні мен эмоциялық тартымдылық күшіне қарай таңдамалы қатынасы. Қызығулар қажеттіліктер негізінде пайда болады, бірақ олардың өзі емес. Қажеттілік міндетті түрде керек нәрсені белгілейді, ал қызығу белгілі бір іс-әрекетке адамның жеке қатынасын көрсетеді. Терең тамыр жайған және орнықты болған қызығу қажеттілікке айналуы мүмкін. Мәселен, театрға деген қызығу — спектакльді құр жібермеуді әдетке айналдыру тіпті сахна ісімен өзінің де айналысуына жеткізуі мүмкін.

Қызығудың қалыптасуы әрқашан қажеттіліктерді, талантты немесе қоғамдық борышты сезінуден бастала бермейді. Қызығу объектінің эмоциялық тартымдылығы өз-өзінен және бет алды көрінуі мүмкін, ал кейін: қажеттіліктер, қоғамдық талаптар, қа-

билеттілік сияқты көптеген себептер арқылы анықталып әлгі объектінің өмірлік мәні танылуы мүмкін.

Л. Выготский бұл жөнінде былай деген: *«Ең алдымен, баланы бір әрекетке тарту үшін, сен оны қызықтыр, оның бұл әрекетке дайын екенін білу үшін қамқорлық жаса, осыны іске асыру үшін барлық күшін салатынын және бала өзі қимылдайтынын, ал мұғалім болса сол әрекетті басқарып, бағыттап отыру керек. Оқушылардың танымдық қызығуы олардың білім сапасы мен даму деңгейіне байланысты ойлау әрекетінің әдістерінің қалыптасуына тәуелді».*

Қызығу адам өмірі мен іс-әрекетінде елеулі орын алады. Адам өмірінің бақыты мен бар болмысын өз бойында қызығу бар кезде ғана сезінеді. Қызығу әрекетке талпындырады, адамды ширатады. И.П. Павлов қызығуды адам жанын жадыратушы, ми қыртысында іс-әрекет жағдайын туғызушы фактор деп қарастырған. Қызығып істелінетін жұмыс жеңіл және жемісті болады.

Жеке адамның дамуы мен білімнің қалыптасуы үшін қызығудың мәнін ескеру педагогикалық практикада ерекше маңызға ие болады. К.Д. Ушинский ешбір қызығусыз, тек қана зорлық күшімен жүргізілетін оқу оқушы бойындағы білім алуға деген құштарлықты жойып жібереді деп өте әділ жазған болатын. Сонымен бірге ол, барлық оқудың мәнін тек қана қызығуға ғана құруға болмайды деп атап көрсеткен. Білім беру қара жұмысты да, едәуір ерік күшін де қажет етеді.

Шығармашылық қызығушылықты ынталандырудың жалпы тәсілдері:

1. Қолайлы атмосфераны қамтама-

сыз ету. Білім беруші тарапынан тілектестік, оның студент атына бағалау мен сын айтудан бас тартуы көпәспектілі ойлаудың еркін көрінуіне ықпал ету;

2. Қоршаған ортаны оның қызығушылығын дамыту мақсатында ол үшін әр түрлі жаңа заттармен және ынталандырулармен байыту;

3. Өзіндік идеялардың пікірін көтермелеу;

4. Жаттығулар мен практикаға арналған мүмкіндіктерді қамтамасыз ету. Әр түрлі салаларға қатысты ашық, көп мәнді түрдегі мәселелерді кеңінен қолдану;

5. Мәселелерді шешуде шығармашылық тәсілдің жеке үлгісін қолдану;

6. Білім алушыларға белсенді сұрақтар қоюға мүмкіндік беру.

Ізденіссіз, сынақтарсыз және мүмкін тәуекелдерсіз білім алушы да, білім беруші де шығармашыл әрекет ете алмайды, ал олардың бірлескен еңбегі ақыр соңында ауыр ойға айналады.

Оқу үрдісінде шығармашылық қызығушылықтың даму міндеттерін дұрыс шешу үшін есте сақтау керек: білім алушының танымдық қызметі қандай дербестік дәрежесімен жүзеге асырылмағанына қарамастан, ол қандай сипатқа ие болмаса да, ол әрқашан білім берушінің қызметіне тәуелді болады.

Білім алушылардың шығармашылығын арттыру мүмкіндіктер шарттарының бірі жөнді сұрақтар қою болып табылады. Адамның жаңа мәселелер мен мәселелерді қою қабілеті шығармашылықта орталық орын алады. Білім алушылардың көркем еңбек пәнін өткізу барысында шығармашылық тапсырмаларды

орындауға үйрету керек, сол арқылы дербестікті, белсенділікті, бастаманы, яғни шығармашылыққа, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерінің дамуына себепші болатын қасиеттерді дамыту. Шығармашылық қызығушылықты тәрбиелеу тәсілдерінің бірі проблемалық оқыту әдісі болып табылады. Проблемалық жағдай – бұл бірнеше мүмкіндіктерден таңдау жасау. Білім беруші білім алушы тап болған қиын жағдайдың мазмұны бар тәжірибемен сәйкес келмеген кезде проблемалық жағдайды жасауы тиіс. Бұл сәйкессіздік эмоциялар мен сезімдерді камтиды және ойлаудың басталуына түрткі болады. Білім алушылардың шығармашылық қабілетінің ашылмауына байланысты проблемалар мен қиындықтар туындайды. Бұл кемшіліктерді түзетіп, білім алушылардың жұмысын жандандыру үшін сабақтарда базалық білім беріп қоймай, шығармашылыққа жетелейтін, бірақ әркімге қол жетімді және қызықты болатын шығармашылық жұмыс түрлерін енгізу қажет. Шығармашылық қабілеттерін дамыту бойынша көркем сурет салу үлкен рөл атқарады. Қағаз бетіне өз қиялын жеткізе білу – өз білімін, көзқарастарын ретке келтіруге септігін тигізеді. Бұл – шығармашылық қабілеттерінің жоғары түрі. Оқу үрдісінде білім алушылардың шығармашылық қызығушылығын дамыту үшін белгілі бір психологиялық шарттарды сақтау қажет:

1) сабақтарда білім алушылардың жұмысты орындаудан өзіне пайдалы білімді түсінуге мүмкіндік беретін

сергектік, эмоционалдық атмосфера құру қажет;

2) білім алушыларды оқуға үйрету, яғни олардың танымдық күші мен қабілеттерін дамыту қажет. Көркем өнер сабақтарында білім алушыларды ойлауға, пікір таластыруға және дәлелдеуге үйрету керек.

Әдебиеттер:

1. Коршунов, А.М. Теория отражения и творчество / А.М. Коршунов. – М.: Политиздат, 1971. – 265 с.
2. Кенжебеков Б.Т. Жоғары педагогикалық оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзырлылығын қалыптастыру. Пед.ғыл. докторы диссер. – Қарағанды, 2005. – 267 б.
3. Муравьев, Е. М. Общие основы методики преподавания технологии / Е. М. Муравьев, В.Д. Симоненко. – Брянск, ИЦ БГПУ, 2000. – 235 с.
4. Сартаков, И.В. Развитие творческих способностей студентов педвузов в процессе технологической подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Сартаков Игорь Витальевич. – Новосибирск, 1999. – 165 с.

Ш.И. ДЖАНЗАКОВА,
п.ғ.д., **Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті**
«Педагогика және психология» кафедрасының профессоры.

Еркін Серікұлы БОЗЖІГІТОВ,
Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
«Педагогика және психология» мамандығының 2-курс магистранты.
Атырау қаласы.

Влияние цифровых технологий на обучение русскому языку: плюсы и минусы

Наталья Викторовна ЛАБУЗОВА,
учитель русского языка и литературы
Средней школы им. И. Жансугурова
с ДМЦ и начальной школой Базаркельды.
Село Космос,
Енбекшиказахский район,
Алматинская область.

Аннотация. В статье рассматривается влияние цифровых технологий на обучение русскому языку, анализируются их положительные и отрицательные аспекты. Плюсы включают доступность образовательных ресурсов, интерактивность и возможность индивидуального подхода к каждому учащемуся. Эти факторы способствуют повышению мотивации, гибкости и эффективности образовательного процесса. Однако наряду с преимуществами выявляются и минусы, такие как снижение личного общения между учащимися и преподавателями, а также проблемы с концентрацией внимания на учебном материале из-за многочисленных отвлекающих факторов. Статья призвана помочь педагогам и учащимся осознать как возможности, так и риски, связанные с интеграцией цифровых технологий в процесс изучения русского языка.

В последние годы цифровые технологии стали неотъемлемой частью

образовательного процесса. Обучение русскому языку, как и другим дисциплинам, претерпело значительные изменения благодаря внедрению новых технологий. В этой статье мы рассмотрим основные плюсы и минусы использования цифровых технологий в процессе изучения русского языка.

Плюсы цифровых технологий в обучении русскому языку

1. Доступность ресурсов. Цифровые технологии предоставляют учащимся доступ к огромному количеству обучающих материалов. Онлайн-курсы, видеоуроки, интерактивные приложения и электронные учебники делают процесс обучения более гибким и доступным. Учащимся не нужно ограничиваться только учебниками — они могут использовать ресурсы, которые подходят именно им. Например, платформы, такие как «Coursera» и «Udemy», предлагают курсы по рус-

скому языку с возможностью изучать их в любое время и в любом месте. Электронные учебники в формате PDF или в специальных приложениях позволяют учащимся легко находить нужные разделы и использовать дополнительные материалы в сразу же доступном виде. Каналы, посвященные изучению русского языка, предлагают объяснения грамматики, лексики и произношения, делая изучение языка доступным для всех;

2. Интерактивность. Использование мультимедийных материалов и интерактивных платформ делает изучение языка более увлекательным. Игры, квизы и интерактивные задания могут значительно повысить мотивацию и вовлеченность учащихся, превращая обучение в увлекательный процесс. Такие мобильные приложения как Duolingo или Babbel, предлагают игровые форматы для изучения новых слов и фраз, делая процесс увлекательным и мотивирующим. Платформы, такие как Kahoot! позволяют проводить викторины на русском языке, что способствует активному запоминанию и повторению пройденного материала. Использование образовательных игр, где учащиеся взаимодействуют через персонажей, помогает развивать навыки разговорной речи в увлекательной форме;

3. Индивидуальный подход. Цифровые технологии позволяют организовать индивидуальное обучение, учитывающее особенности каждого учащегося. Приложения и платформы могут адаптироваться под уровень

знаний пользователя, предлагая задания, соответствующие его прогрессу. Например, программы, такие как Lingoda, предлагают курсы, которые подстраиваются под уровень знаний учащегося, предоставляя задания, соответствующие его реальным потребностям. Некоторые онлайн-ресурсы анализируют успехи учащихся и предлагают задания, основываясь на их слабых местах, что позволяет учащемуся двигаться в собственном темпе. Учащиеся могут выбрать репетитора, который разработает индивидуальную программу обучения в зависимости от их целей и предпочтений;

4. Коммуникация и сотрудничество. Благодаря интернету учащиеся могут общаться с носителями языка и друг с другом, что способствует практическому применению знаний. Виртуальные группы и форумы позволяют учащимся делиться опытом и получать обратную связь от преподавателей и сверстников. Платформы, такие как Tandem, позволяют учащимся общаться с носителями языка через чаты или видеозвонки, что способствует практическому применению знаний. Сайты, такие как Reddit или специализированные обучающие форумы, предоставляют возможность обсуждать вопросы, связанные с русским языком, и получать поддержку от единомышленников. Использование платформ для совместной работы, таких как Google Docs, дает возможность учащимся совместно создавать проекты и презентации на русском языке, развивая навыки командной работы и коммуникации;

5. Аналитика и мониторинг прогресса. Многие образовательные платформы предлагают инструменты для отслеживания успеваемости. Ученики и преподаватели могут видеть прогресс в обучении и выявлять слабые места, что позволяет своевременно корректировать образовательный процесс. Платформы, такие как Quizlet, предлагают тесты, которые показывают прогресс учащегося и области, требующие улучшения. Некоторые образовательные приложения предоставляют графическую визуализацию прогресса учащегося, что помогает видеть достижения и корректировать план обучения. Онлайн-классы позволяют преподавателям получать детализированные отчеты о результатах каждого, помогая им лучше поддерживать учащихся в учебном процессе.

Минусы цифровых технологий в обучении русскому языку

1. Снижение личного общения. Одним из важных аспектов изучения языка является общение с преподавателем и сверстниками. Частое использование цифровых технологий может привести к снижению межличностного взаимодействия, что негативно сказаться на развитии коммуникативных навыков.

2. Проблемы с концентрацией. Использование цифровых устройств может отвлекать учащихся. Сообщения в мессенджерах, социальные сети и другие уведомления могут мешать сосредоточиться на обучении и снизить его эффективность.

3. Технические проблемы. Не у всех учащихся есть доступ к надежным

устройствам и интернету. Технические сбои могут создать трудности в обучении и создать неравные условия для учащихся с разными ресурсами.

4. Поверхностное понимание. Многие учащиеся могут полагаться на технологии и не прилагать достаточных усилий для глубокого понимания языка. Автоматизированные переводы и подсказки могут привести к тому, что учащиеся не будут углубляться в грамматику и лексику, полагаясь на технологии.

5. Критическое мышление. Цифровые технологии могут не всегда развивать критическое мышление. Учащиеся могут меньшую роль отводить осмыслению информации, что может негативно сказаться на их способности анализировать и интерпретировать текст.

Подводя итог, хочу сделать вывод: цифровые технологии открывают новые перспективы для обучения русскому языку, предлагая множественные преимущества и новые возможности. Однако также важно учитывать и риски, связанные с чрезмерной зависимостью от технологий. Для достижения наилучших результатов важно использовать цифровые инструменты в сочетании с традиционными методами обучения, создавая гармоничный и эффективный процесс.

Список литературы:

1. Рахимова А. Цифровизация образовательного процесса: возможности и вызовы. «Журнал современной науки», №3 (45), с. 15-28. 2021;

2. Петров А.В. Интерактивные технологии в обучении: плюсы и минусы. Журнал «Научные исследования в образовании», №2 (4), с. 23-35. 2020;

3. Сидорова М.А. Электронные ресурсы в изучении иностранных языков: эффективность использования. Журнал «Проблемы современного образования», №1 (22), с. 47-55. 2019;

4. Никифоров И.Л. Роль цифровых технологий в обучении языкам: бла-

гоприятные и негативные аспекты. «Технический вестник», №4 (50), с. 10-17. 2022;

5. Громова Е.В. Индивидуализация обучения в условиях цифровизации. Журнал «Современный педагог», №5 (19), 33-41. 2023;

6. Дьякова Т.Ю. Мотивация и вовлеченность учащихся при изучении языков с использованием цифровых технологий. Журнал «Педагогические исследования», №2 (12), с. 22-30. 2021.

Формирование навыков критического мышления через изучение литературы: как помочь учащимся начальных классов анализировать тексты и делать выводы

Светлана Фридриховна ВИНТЕРФЕЛЬД,
учитель начальных классов
Средней школы имени И. Жансугурова
с ДМЦ и начальной школой Базаркельды.
Село Космос,
Енбекшиказахский район,
Алматинская область.

Аннотация

В данной статье рассматривается формирование навыков критического мышления у учащихся начальных классов через изучение литературы.

Подчеркивается значимость литературных произведений как инструмента для развития аналитических способностей у детей. Описываются различные подходы, включая по-

становку вопросов, организацию литературных встреч, создание собственных текстов и использование мультимедийных ресурсов. Предлагаемые примеры помогают вовлечь детей в процесс анализа и осмысления прочитанного, что, в свою очередь, способствует более глубокому пониманию текста и развитию критического мышления. Статья содержит практические рекомендации для педагогов, помогающие эффективно внедрять эти методы в образовательный процесс.

В современном образовательном процессе критическое мышление стало одной из ключевых компетенций, необходимых учащимся для успешной адаптации в быстро меняющемся мире. Литература, с ее разнообразием жанров, тем и стилистических особенностей, представляет собой отличный инструмент для формирования этих навыков, особенно у детей начальных классов. Изучение литературы позволяет детям не только погружаться в мир фантазий и приключений, но и развивать способность анализировать информацию, делать выводы и формулировать свои мысли. Читая книги, ребята сталкиваются с различными конфликтами, характерами и ситуациями, которые требуют от них активного осмысленного восприятия. В своей работе я предлагаю рассмотреть, как правильно организовать изучение литературы с целью развития критического мышления у младших школьников.

Рассмотрим основные подходы к обучению:

1. Постановка вопроса

Вопросы играют ключевую роль в развитии у детей критического мышления и навыков самоанализа. Примеры:

- После прочтения сказки о «Красной Шапочке» можно спросить: «Почему Красная Шапочка не послушалась маму и пошла через лес? Как бы вы поступили на её месте?»

- После изучения рассказа о «Мужике и медведе» предложите обсудить: «Почему мужик решил помочь медведю? Как вы думаете, что произошло бы, если бы он не помог?»

- В конце истории о «Теремке» задайте вопрос: «Как вы думаете, почему звери решили жить в теремке вместе? Что бы вы сделали, если бы у вас был теремок?»

2. Литературные встречи

Групповые обсуждения помогают детям обмениваться мнениями и учиться слушать друг друга. Примеры:

- Организуйте круглый стол, где дети могут обсудить персонажей произведения «Гадкий утёнок». Пусть каждый выскажет своё мнение о том, как менялся утёнок на протяжении истории и почему он стал красивым.

- Проведите дебаты на тему «Выбор друзей». Поднимите вопрос: «Кто из персонажей ваших любимых книг является настоящим другом? Почему?»

- Сделайте совместное обсуждение сюжета книги или рассказа. Попро-

сите детей выбрать, кто из героев им ближе и почему, а также сравнить их приключения с собственными.

3. Создание текстов

Создание собственных текстов развивает креативность и аналитические способности. Примеры:

- Попросите детей написать альтернативное окончание к сказке «Три медведя». Как бы они изменили судьбу Маша или медведей?

- Проведите задание, где дети должны описать своего любимого героя из книги, используя прилагательные и примеры его поступков.

- Укажите на необходимость создать «дневник» главного героя — пусть дети указывают события, которые произошли в его жизни, и пишут размышления о них.

4. Использование мультимедийных ресурсов

Мультимедийные элементы делают обучение более интерактивным и интересным. Примеры:

- Посмотрите вместе с классом анимационный фильм «Легенда о Тарзане» и обсудите, как фильм отличается от книги. Какие моменты они запомнили, и что им понравилось больше?

- Используйте аудиокниги для чтения известных народных сказок. Попросите детей поделиться, как они представляли героев и события, слушая историю.

- Создайте проект, где дети могут создать свои собственные постеры для книги, используя картинки и

фотографии, чтобы визуализировать своих любимых персонажей и сцены.

Данные подходы и примеры помогут учителям создавать активную и увлекательную образовательную среду, способствующую глубокому пониманию литературы у младших школьников.

Предлагаю следующие практические рекомендации для учителей:

Выбирайте подходящие произведения

Для начальных классов следует выбирать книги, которые поддерживают понятные моральные дилеммы и имеют четко очерченные персонажи. Это поможет детям непосредственно сопоставлять их действия с моральными выборами, что облегчает дальнейшее обсуждение. Примеры:

«Лисичка и курочка» (Русская народная сказка)

В этой сказке курочка доверяет лисичке, которая, в свою очередь, предаёт её. Моральная дилемма заключается в том, стоит ли доверять тем, кто выглядит доброжелательно, или лучше быть осторожным с незнакомцами. Дети могут обсудить, как курочка могла бы поступить иначе.

«Кот в сапогах» Шарля Перро

Кот помогает своему хозяину добиться успеха, используя хитрость. Это произведение поднимает вопросы о том, как можно использовать смекалку и находчивость для достижения целей. Дети могут рассуждать, какой была бы альтернативная концовка, если бы кот поступил иначе.

Создайте безопасную среду

Важно создать атмосферу, в которой дети смогут свободно выражать свои мысли и сомнения, не опасаясь негативной оценки со стороны сверстников или взрослого. Примеры:

Правило «Слушаем друг друга» — позвольте детям по очереди высказываться, при этом остальные должны внимательно слушать. Это может быть сделано в виде «круга обсуждений», где у каждого есть возможность сказать своё мнение, не будучи прерванным.

Использование мягких игрушек для выражения мнений — дайте каждому ребенку возможность поддержать игрушку, когда он хочет высказаться. Это создаст ассоциацию, что они находятся в безопасном пространстве, и их мнение важно. Другие дети могут тихо слушать, а тот, кто держит игрушку, говорит.

Постепенно усложняйте задания

Начинать следует с простых вопросов, постепенно усложняя их по мере того, как дети становятся более уверенными в своих навыках анализа и критического мышления. Примеры:

Начальный вопрос: «Как вы думаете, почему курочка доверилась лисичке? Что она могла сделать иначе?» Дети могут дать простые ответы, и это станет основой для более глубокого анализа.

Усложненный вопрос: «Как поступила бы курочка, если бы лисичка предложила ей помощь в выборе места для гнезда?» Дети могут пред-

ставлять различные варианты, обосновывая свои ответы, и это поможет развить аналитические навыки.

В заключение хочу подчеркнуть, что формирование навыков критического мышления через изучение литературы является важной частью образовательного процесса в начальных классах. Используя правильные стратегии и подходы, учителя могут помочь детям не только улучшить их понимание текстов, но и развить уверенность в своих мыслях и идеях. Критическое мышление — это ценный навык, который поможет учащимся не только в школе, но и в дальнейшей жизни.

Список литературы:

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. — М.: Педагогика. 2014;
2. Левитас С.А. Технологии критического мышления в обучении. — М.: Академия. 2016;
3. Розенбаум М.Г. «Методы обучения литературе в начальных классах». — Санкт-Петербург: Речь. 2015;
4. Дьякова, Е.В. Развитие критического мышления через литературу. Журнал «Образование и современность», №5 (2), с. 67-73. 2018;
5. Неваленной А.М. Творческое мышление и литература: разбор произведений. — М.: Ватан. 2019;
6. Абрамова Л.Ф. Использование мультимедийных ресурсов в образовательном процессе. Журнал «Современные технологии в образовании». №3 (1), с. 42-50. 2021.

Активные методы и приемы работы с синонимами на уроках английского языка

В настоящее время в сфере образования общепризнана равная значимость процессов формирования у учащихся как актуальных знаний, так и практических навыков.

Последнее десятилетие значительно возросла потребность в овладении иностранным языком специалистами разных сфер. Экономическое сотрудничество Казахстана на международном уровне обуславливает необходимость подготовки квалифицированных специалистов, владеющих иностранным языком, которая начинается уже со школьной скамьи. Соответственно, практическое владение иностранным языком, в частности английским, становится реальной необходимостью современного общества.

Говоря о практическом применении иностранного языка, следует отметить, что такие навыки как говорение и письмо, т.е. продуктивные навыки, имеют более частую область применения. Поэтому, расширение словарного запаса с последующим применением в устной и письменной речи у учащихся является достаточно актуальным аспектом в обучении школьников.

Как показывает практика и анализ проводимых уроков английского языка по различным тематическим разделам, введение новой лексики и использование ее в упражнениях не

всегда дает положительный результат в практическом применении новых слов в речи учащихся.

Так же следует отметить, что учащиеся зачастую испытывают трудности с лексическим аспектом и на других предметах, которые преподаются на родном языке. Наблюдая на уроке истории за тем, как дети дают оценку определенному событию, было отмечено, что многим ребятам не хватает контрастных слов для полного выражения своего мнения, появляются паузы в речи для подбора нужного прилагательного. В дальнейшем, при выполнении письменных работ учащиеся тратят много времени именно на подбор нужного слова.

То же самое было отмечено и на уроках казахского языка. Предложения учащихся получаются «сухими» и очень простыми, так же, как и на английском языке, что в очередной раз получило подтверждение в необходимости изучения слов наряду с их синонимами.

Поэтому, перед преподавателем встает одна из задач о том, чтобы подбирать и разрабатывать такие задания и рекомендации, которые способствовали бы расширению словарного запаса учащимися и их применению в спонтанной речи, как письменной, так и устной. В связи с этим, применяя

активные методы и приемы работы с синонимичными рядами может значительно расширить словарный запас учащихся.

Иногда изучающие английский язык школьники, давая оценку чему-либо на английском языке, используют слова, являющиеся категоричными, имеющие абсолютное значение, слова, находящиеся на крайних точках оценочной шкалы в ряду синонимов. Почему это происходит? Потому что многие считают необязательным изучение синонимов или близких по значению слов. Зачем учить несколько слов, когда можно выучить всего лишь одно и применять это слово во всех ситуациях, где оно может оказаться более или менее пригодным? На начальном этапе изучения английских слов такая позиция, возможно, верна. Но когда возникает необходимость в овладении и применении на письме определенного количества различных слов при описании тех или иных явлений (одно из требований при сдаче IELTS), изучение синонимов может дать хороший результат.

На начальном этапе обучения языку при работе с лексикой важно помнить, что методика обучения иностранному языку строится на специфических методических принципах, таких как коммуникативная направленность, дифференцированное и интегрированное обучение, учет родного языка. Коммуникативная направленность обучения основывается на том что, вводя слово или словосочетание, учителю необходимо подобрать ситуации,

которые показывали бы детям функцию, назначение этой единицы в общении так, чтобы дети видели с первых моментов работы функционирования ее в речи. В связи с этим важно развивать ассоциативное мышление, способствующее более эффективному запоминанию и припоминанию слов.

На важность изучения новых слов во взаимосвязи с теми ассоциативными рядами, которые они образуют с другими словами, указывают и зарубежные методисты. Так, в пособии по обучению лексике для учителей английского языка "Working With Words" авторов Ruth Gairns, Stuart Redman в главе "Sense Relations" обращается особое внимание на следующий аспект обучения английскому языку: "In language learning and teaching, sense relations are of paramount importance. In classroom, grouping items together by synonymy, hyponymy, antonymy and other types of relations will help to give coherence to the lesson. As a means of presentation and testing, these relations are extremely valuable, and can provide a useful framework for the learner to understand semantic boundaries: to see where meaning overlaps and learn the limits of use of an item." [4, с. 32]

Учитывая данные рекомендации, на одном из уроках английского языка в 9м классе перед изучением новой темы для ребят были подготовлены карточки с новыми словами и их синонимами для заучивания.

Пример: *Beautiful – handsome, lovely, pretty, wonderful*

Good – worthy, admirable, kind

Bad – evil, awful, dissatisfactory, faulty
Big – huge, vast, enormous, massive, tremendous

Interesting – amusing, attractive, fascinating, delightful

Boring – dull, tiring, tiresome, monotonous

На следующем уроке был проведён письменный диктант по этим словам. Диктант ребята написали весьма неплохо, допустив лишь некоторые орфографические ошибки или пропуск слова в синонимичном ряду, т.е. ребята справились с заданием и написали эти слова, но было заметно, что особого интереса такой вид задания не вызвал у учащихся и при обсуждении темы на уроке, к сожалению, учащиеся пользовались лишь теми словами, которые им уже были известны. Стало очевидным, что данный прием плохо работает, он не является активным для учащихся.

На уроке по теме «The World of Movie», был предложен другой вид работы. Учащиеся должны были подобрать прилагательные для описания любимого киногероя. Ребята работали в парах, т.е. делились друг с другом знаниями и вместе осуществляли поиск слов и синонимов к ним. Учащиеся пользовались словарями и ресурсами сети интернет. Затем учащиеся должны были написать описание картинок используя как можно больше прилагательных из тех, которые они выбрали. Здесь необходимо отметить, что ребята выполняли данное задание с большим интересом, хотя само написание предложений с описанием вызвало некоторые затруднения.

Например, сильный ученик написал больше предложений, постарался использовать синонимы, но все же не в том объеме, в котором было необходимо. Учащийся со средним уровнем знаний употребил всего одно слово из тех, которые он подобрал, снова делая повторы известных ему слов в предложениях. Но, следует отметить, что учащаяся с низким уровнем знаний попыталась использовать несколько синонимов, что очень порадовало ее саму.

На одном из уроков особую радость детям доставила игра «Аукцион». Учащиеся были поделены на две команды. Ведущий аукциона называл определенный предмет, связанный с темой урока. Каждая группа должна была назвать как можно больше синонимов, описывающих эти предметы, выигрывала та команда, которая составляла самый длинный ряд синонимов. В каждой группе два ребенка были ответственны за поиск новых синонимов в словаре и в сети интернет, в случае их недостатка. Затем, дети выбирали один из выигранных предметов и писали преимущества и недостатки использования данного предмета.

Здесь уже дети работали в группах, и атмосфера соревнования заставляла учащихся быстро воспроизводить слова, которые они уже изучали и стимулировала к поиску новых слов с последующим их применением на письме.

Таким образом происходило постепенное накопление и закрепление словарного запаса учащихся, что по-

звляло учащимся полнее выражать свои мысли на письме.

Еще одним примером активного метода обучения может стать игра «Taboo word». Учащимся предлагался список слов и так называемое «Запретное слово». Учащиеся по одному выходили к доске, выбирали слово, затем на экране появлялось запретное слово. Ученик должен был описать что означает данное слово, не используя «запретное слово», таким образом ему нужно было заменять «запретное» слово любым синонимом.

<i>Word</i>	<i>Taboo word</i>
Comedy	Funny
Horror film	scary
Superman	strong

После данной игры ребятам было легче выполнить задание, в котором необходимо было описать фильм, который им больше всего запомнился.

Такие задания возможно проводить на различных этапах урока в соответствии с темой урока. Но наиболее удачным этапом урока для восприятия новых слов и их запоминания оказалось начало урока. Данные упражнения в виде игры настраивают учащихся на восприятие иноязычной речи на уроке, активизируют пассивный словарь учащихся в активный и дает возможность применить вновь приобретенные слова в последующем на уроке.

На следующем этапе работы с синонимами, когда у учащихся появился навык работы с синонимичными рядами и немного пополнился их словарный запас, ребятам было предложено выполнить немного сложнее, но

не менее интересные задания. Данные упражнения направлены на то, чтобы учащиеся, которые изучают английскую лексику могли употреблять не только слова с абсолютным оценочным знаком (категоричные), но и с менее выраженной оценкой или вообще нейтральные слова для выражения своих мыслей.

В первом учащимся предлагается найти слова, занимающие промежуточное положение между двумя исходными словами, фактически найти то, что называется «золотой серединой» (mid ground). Во втором упражнении учащиеся должны подобрать более «мягкие» синонимы к прилагательным, выражающим категоричную оценку. Для чего нужны эти упражнения? Они прежде всего будут полезны тем, кто не хотел бы выражать свои мысли по-английски в категоричной форме, используя слова с абсолютной оценкой. А это очень полезное коммуникативное умение. Ведь известно, что один и тот же смысл можно передать по-разному. Можно написать отзыв о ресторане, где вам не понравилось, что мясо, поданное вам в ресторане, выглядит мерзко, а можно – что оно неаппетитно. В каком из двух случаев у вашего делового партнёра или любого носителя английского языка, с которым вы общаетесь и на которого хотели бы произвести определенное впечатление, сложится мнение о вас как о приятном интеллигентном человеке? Видимо, всё-таки во втором.

Упражнение 1

What words are on the borderline of these:

1. Good film and bad film
2. Black and white
3. Large and small
4. Up and down
5. Left and right
6. Fast and slow
7. Easy and hard
8. Young and old
9. Loud and quiet
10. Near and far
11. Happy and sad?

Упражнение 2

Change the adjectives in the following phrases to their synonyms so as to avoid absolute judgments:

1. Stupid thoughts
2. An idiotic smile
3. A furious woman
4. Disgusting food
5. A stubborn child
6. A stinky place
7. An ugly man
8. A brash remark
9. A cheeky girl
10. Blockheaded people

Через урок учащимся предстояло написать формативную работу на тему Film review, где учащиеся должны были показать на сколько они достигают поставленные перед ними цели при написании эссе. Поэтому, на следующем уроке после того, как ребята ознакомились со структурой эссе им было предложено упражнение на развитие навыков письма с применением критического мышления.

Учащимся были даны два готовых

небольших эссе на тему «My Favorite Film». Одно эссе было написано хорошо, с использованием разнообразных синонимов и словосочетаний для описания сюжета, другое заведомо ниже уровнем и написанное не очень красочными языком. Учащиеся индивидуально читали эти два эссе, а затем в группах должны были сравнить эти эссе и обсудить какое эссе им понравилось больше и почему. Что они хотели бы изменить в том эссе, которое было написано не совсем полно.

После обсуждения учащиеся делились своим мнением и каждое их предложение записывалось на доске, и среди предложений оказалось, что ребята обратили внимание, что сочинение, которое было меньше по объему и написано простыми предложениями, можно было бы дополнить прилагательными и их синонимами, чтобы сделать его более красочными и интересным. Таким образом, учащиеся выработали критерии для написания эссе:

Correct structure

Correct use of grammar

Use of subject-specific vocabulary

Logically correct

120-150 words

Исходя из этого, можно заключить, что синонимические отношения играют важную роль при запоминании слов. Вместе с тем, работа по сочетаемости слов-синонимов с другими словами позволит детям не только увидеть различия между ними, но и сформировать более прочные ассоциативные связи.

Используемая литература:

1. Брызгалова С.И. Введение в научно-педагогическое исследование, Калининград 2003

2. Руководство для учителя: Второй (основной) уровень-3-е изд. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «НИШ», 2014.

3. Усманова А.Р. Умберто Эко: парадоксы интерпретации. — Мн.: «Пропилеи», 2000. — с. 145.

4. James D. Williams, Preparing to teach Writing, research, theory, and practice. 3rd

edition, 2003.

5. Ruth Gairns, Stuart Redman "Working With Words", Cambridge University Press, 1986.

6. Laura Robb, Unlocking complex Text. A systematic Framework For Building Adolescents' Comprehension, 2013.

Елена Анатольевна КИЙКО,
учитель английского языка
НИШ ХБН г. Петропавловска,
Северо-Казахстанская область.

Плодородие почвы

Горные породы, на которых развиваются почвы — это материнские или почвообразующие породы. В геологии все горные породы делят на три большие группы в зависимости от их происхождения: изверженные (интрузивные и эффузивные); осадочные, в том числе обломочные или продукты разрушения пород под действием механических сил (ветера, воды, льда); химические осадки образующиеся в результате кристаллизации солей из водных растворов (гипса, каменной соли); органогенные — результат накопления растительных и животных осадков (торф, каменный уголь, мел, известняк); метаморфические породы, образующиеся в результате вторичной кристаллизации пород (мрамор, гнейсы, сланцы). Основную часть литосферы суши составляют изверженные породы. Процесс изменения вышедших на земную поверхность

горных пород и их минералов называют выветриванием. Различают следующие виды: Физическое выветривание — механическое разрушение без изменения их химического и минералогического состава. Основной фактор физического выветривания — это колебания температуры. Механизм этого выветривания связан с замерзанием воды в трещинах пород с развитием местных напряжений и давлений в породе вследствие неравномерного расширения и сжатия минералов породы. Наиболее резкие изменения — на поверхности. Чем глубже, тем меньше амплитуда колебания температуры, в том числе суточных. На поверхности — 20 градусов, то на глубине 10 см. — 11,6 градусов, на глубине 30 см — 5,2 градуса, на глубине 70 см — 0,9 градуса. Механическому расширению способствует неоднородность состава самой породы. Коэффициент объемно-

го расширения кварца = 0,0003; гранита = 0,00025; ортоклаза = 0,0002. В результате физического выветривания породы превращается в рухляк, имеющий очень важную способность — задерживать в себе и пропускать через себя воду. Развивается водопроницаемость и влагоемкость. Вода подвергается электролитической диссоциации на ионы H^+ и OH^- . Степень диссоциации зависит от температуры. При нуле градусов в 1 литре содержится 10 грамм — ионов H^+ и столько же OH^- . При повышении температуры до $18^\circ C$ их количество увеличивается в 2,4 раза, а при температуре $50^\circ C$ в 8 раз. Поэтому в различных климатических зонах степень химической активности воды разная. Химическое выветривание состоит из ряда процессов: гидролиза минералов, их окисления, гидратации и растворения, синтеза и кристаллизации новых (вторичных) минералов. Этот процесс начинается с гидролиза — то есть с обменного разложения минералов, когда происходит замещение катионов щелочных и щелочноизмельченных металлов на ионы водорода диссоциированных молекул воды. Для характеристики агрофизических и агрохимических свойств почвы образцы отбирают на опытных делянках, производственных и целинных участках из пахотных слоев или из генетических горизонтов почвенных разрезов, что зависит от задачи исследования. Площадь поля, на котором можно взять почвенные образцы, не должна превышать 2 га. Если поля более крупные, их следует предварительно поделить на участки, не превышающие 2 га, а при заметной изменчивости почвы — даже на значительно меньшие участки. Лишь

после этого следует приступить к отбору почвенных образцов.

Почвенные образцы с нарушенным сложением отбирают из пахотного слоя с помощью лопаты. Для получения смешанного образца, берется, возможно, большее количество единичных образцов одинаковой величины, которые ссыпают вместе, тщательно перемешивают, и отбирают 1-1,5 кг почвы для дальнейших исследований. Взятие единичных образцов проводят по диагонали поля или вдоль поля по нескольким полосам.

Образцы пахотного слоя обычно отбирают на мощность этого слоя, обычно до глубины 20 см. В специальных исследованиях образцы берут из слоев 0 — 10 и 10 — 20 см.

Для подробной характеристики почвенного профиля образцы отбирают из почвенных разрезов или буровых скважин сплошной колонкой мощностью по 10 см (или 20 см) послойно до глубины 2 м и более.

Для генетической характеристики почв образцы берут из средней части каждого горизонта мощностью 10 см. Для этого необходимо найти середину каждого выделенного горизонта (за исключением пахотного слоя и горизонта С), провести линию и отступая от нее вверх и вниз на 5 см, выделить границы слоя, из которого будет отобран образец. Из материнской породы (горизонт С) образец берут лопатой сразу же после его выкопки, а из пахотного — как описано выше для пахотного слоя.

Образцы почв для повышения точности исследования следует отбирать из трех стенок разреза и составлять один смешанный образец. Масса образца 0,5-1 кг. Отбор образцов из почвенного про-

филя начинают снизу вверх, чтобы не засыпать и не засорять нижележащие горизонты почвой из верхних горизонтов.

Для изучения некоторых физических свойств почв отбирают образцы с ненарушенным сложением. Для этой цели используют металлические цилиндры (кольца) с крышками и заточенными нижними краями объемом от 50 до 1000 см³. При помощи направителя их вбивают в почву, затем подкапывают лопатой и извлекают. После выравнивания наружных поверхностей почвенного монолита в цилиндре его закрывают крышками и используют для анализов.

После взятия почвенных образцов их переносят на оберточную бумагу или в мешочки, они должны быть тщательно этикетированы. Этикетка должна содержать данные о месте, времени и глубине отбора образца. Каждый образец почвы должен иметь две этикетки идентичного содержания; одна из них помещается внутри образца, а другая — снаружи.

Почва, взятая в поле, должна быть высушена до воздушно — сухого состояния. С этой целью ее расстилают на чистой бумаге слоем 0,5-1,0 см, разламывают крупные агрегаты, удаляют корни, новообразования и включения. В процессе сушки почву необходимо периодически перемешивать для более быстрого высыхания.

Высушенный образец почвы разравнивают в виде квадрата или прямоугольника и делят по диагонали на четыре части. Две противоположные части ссыпают вместе и растирают в фарфоровой ступке, просеивают ее через сито с диаметром отверстий 1 мм. Для работы ис-

пользуют сито с крышкой и поддоном.

Почва, которая не прошла через сито, вновь растирается в ступке и просеивается. Эта операция длится до тех пор, пока на сите останется только каменистая часть почвы. Растертая почва помещается в коробку, снабжается этикеткой и используется в дальнейшем для анализов.

Оставшиеся каменистая часть почвы, новообразования и включения помещаются в фарфоровую чашку и после добавления дистиллированной воды кипятятся в течение часа. После промывки водой на сите и высушивания до постоянной массы, почвенный скелет просеивают через колонку сит с отверстиями 10; 5; 3 и 1 мм. Разделяют на камни /частицы > 10 мм/, крупный хрящ /10 — 5 мм/, мелкий хрящ /5 — 3 мм/ и гравий /3 — 1 мм/. Вычисляют содержание каждой фракции /в %/ к массе всей почвы. Полученные данные используются при изучении гранулометрического состава почв.

Оставшиеся две противоположные части заворачивают в бумагу и хранят в нерастертом состоянии для последующего агрегатного (структурного) анализа почв.

При изучении влажности почвы используют весовые (гравиметрические), электрометрические, радиометрические и тензиометрические методы.

**А.Ш. КУСБЕКОВА,
А.Ш. АЙДАРХАНОВ,**
преподаватели специальных дисциплин
КГУ «Бескарагай-
ский колледж» УО ОА.
Бескарайский район,
Область Абай.

Математика сабағында қолданылатын ойын элементтері

**Тумарай
Кыдырхановна
ТОГЖАНОВА,
№181 ЖББМ
математика пәні
мұғалімі.
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.**

Аннотация

Бұл мақалада математика сабағында қолданылатын ойын элементтерінің маңызы, олардың оқушылардың оқу үдерісіне тигізетін әсері және сабақтың сапасын арттырудағы рөлі қарастырылады. Ойын арқылы оқыту әдістері білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырумен қатар, олардың пәнге деген қызығушылығын дамытуға ықпал етеді. Мақалада ойын элементтерінің түрлері, оларды сабаққа тиімді ендіру жолдары және күтілетін нәтижелер ұсынылған.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту әдістерінің тиімділігін арттыру маңызды. Математика пәні күрделі әрі қызықты болғандықтан, оқушылардың осы пәнге деген қызығушылығын арттыру және оны түсінуді жеңілдету үшін инновациялық әдістерді қолдану қажет. Осыған байланысты ойын элементтері білім алудағы кедергілерді жеңіп, оқушылардың сабаққа деген белсенділігін арттырады.

Негізгі бөлім

1. Ойын элементтерінің білім берудегі рөлі

Ойын элементтері білім беру процесінде тек көңіл көтеру мақсатында емес, оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту, ақпаратты есте сақтау және оны қолдану дағдыларын қалыптастыру үшін де қолданылады. Ойын барысында оқушылар төмендегідей дағдыларды меңгереді:

- **Сыни ойлау:** Логикалық ойындар оқушыларды аналитикалық ойлауға баулиды.
- **Коммуникация:** Топтық ойындар ынтымақтастық дағдыларын дамытады.
- **Креативтілік:** Қиял мен шығармашылық қабілеттерін ұштайды.
- **Өзін-өзі басқару:** Ойын барысында уақытты тиімді пайдалануды және өз әрекеттерін ұйымдастыруды үйренеді.

2. Математика сабағында ойын элементтерін қолданудың тиімділігі

Математика сабағында ойын элементтерін қолдану бірнеше артықшылықтарды береді:

1. **Қызығушылықты арттыру:** Ойын арқылы сабақ қызықты өтіп, оқушылардың сабаққа деген ынтасы оянады;
2. **Теорияны практикамен ұштастыру:** Ойындар арқылы күрделі тақырыптарды түсіндіру жеңілдейді;
3. **Бірлескен жұмыс:** Топтық ойындарда оқушылар өзара қарым-қатынас жасап, бір-біріне көмек көрсетуге үйренеді;
4. **Өзіндік бағалау:** Ойындар оқушылардың өз жетістіктерін бағалап, жіберген кателіктерін түзетуге мүмкіндік береді.

3. Ойын элементтерінің түрлері

3.1. Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындарда оқушылар белгілі бір рөлді сомдап, тапсырмаларды орындау арқылы тақырыпты меңгереді. Мысалы,

«Математикалық зерттеуші» ойыны оқушыларды есептердің шешімін табуға бағыттайды;

3.2. Интерактивті ойындар

Компьютерлік технологияларды пайдалана отырып, интерактивті ойындарды енгізу сабақтың тиімділігін арттырады. Мысалы, Kahoot, Quizizz сияқты платформалар оқушылардың білімін тексеруге мүмкіндік береді;

3.3. Қозғалыс ойындары

Динамикалық ойындар, әсіресе, бастауыш сынып оқушыларына пайдалы. Мысалы, «Қозғалатын сандар» ойынында оқушылар белгілі бір математикалық амалдарды орындау арқылы орын ауыстырады;

3.4. Логикалық ойындар

Логикалық ойындар арқылы оқушылардың математикалық ойлау қабілеті дамиды. Мысалы, шахмат, sudoku, «Танграм» сияқты ойындар логикалық тапсырмаларды шешуге бағытталған.

4. Сабақ жоспарына ойын элементтерін енгізу әдістері

Ойын элементтерін сабақ жоспарына енгізу үшін төмендегі қадамдар орындалуы керек:

1. **Мақсатты анықтау:** Ойын арқылы қандай білім мен дағдыны қалыптастыру керек екенін анықтау;

2. **Ойын түрін таңдау:** Сабақтың тақырыбы мен мақсатына сәйкес келетін ойын элементін таңдау;

3. **Уақытты жоспарлау:** Ойынға арналған уақытты тиімді бөлу;

4. **Қорытынды жасау:** Ойынның нәтижесін талдап, оқушылармен бірге оны талқылау.

5. Ойын элементтерін қолданудың кемшіліктері

Ойын элементтерін қолдану кезінде кейбір қиындықтар туындауы мүмкін:

1. **Уақыттың жеткіліксіздігі:** Сабақ уақыты шектеулі болғандықтан, ойынға көп

уақыт бөлу кейде мүмкін болмайды;

2. **Материалдық шығындар:** Кейбір ойын түрлері қосымша құрал-жабдықтарды қажет етеді;

3. **Барлық оқушыларды қамту қиындықтары:** Топтық ойындарда кей оқушылар пассивті болуы мүмкін;

4. **Дайындықтың күрделілігі:** Мұғалімдер ойындарды жоспарлауға және ұйымдастыруға көп уақыт жұмсауы қажет.

Бұл қиындықтарды шешу үшін мұғалімдер сабақ жоспарын алдын ала дайындап, ойын элементтерін нақты мақсаттарға бағыттауы тиіс.

6. Ойын технологияларын қолдану бойынша шетелдік тәжірибе

Әлемдік тәжірибеде ойын технологияларын қолдану кеңінен таралған. Мысалы, Финляндия білім беру жүйесінде ойын арқылы оқыту басты орын алады. Бұл елде:

- Математика сабағында оқушыларға шығармашылық тапсырмалар ұсынылады;

- Әр түрлі цифрлық платформалар (Kahoot, Quizizz) арқылы оқушылардың білімін тексеру жүргізіледі;

- «Gamification» әдісі кеңінен қолданылады, яғни оқу үдерісін ойынға айналдыру.

Сонымен қатар, АҚШ-та STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) бағдарламасы шеңберінде математика сабақтарына ойын элементтері енгізіліп, оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттері дамытылады.

Қорытынды

Математика сабағында ойын элементтерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың, оқу материалын меңгеруді жеңілдетудің және оқыту сапасын жақсартудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Әсіресе, логикалық, рөлдік және интерактивті ойындар білім

беру процесін қызықты әрі нәтижелі етеді. Ойын элементтерін дұрыс жоспарлап, сабақта тиімді пайдалану арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыруға болады. Сонымен қатар, ойын әдістерін қолдануда кездесетін қиындықтарды еңсеру үшін мұғалімдердің шығармашылығы мен тәжірибесі маңызды рөл атқарады.

Қосымшалар

Кесте 1. Ойын элементтерінің оқушыларға әсері

Ойын түрі	Әсері	Мысалы
Логикалық ойындар	Ойлау қабілетін арттырады	Судоку, шахмат
Рөлдік ойындар	Коммуникация дағдыларын дамытады	Математикалық зерттеуші
Интерактивті ойындар	Білімді тексеруді жеңілдетеді	Kahoot, Quizizz
Қозғалыс ойындары	Қозғалыс пен зейінді арттырады	Қозғалатын сандар

Диаграмма 1. Ойын элементтерін қолдану тиімділігі

(Диаграмма оқушылардың қызығушылығының, белсенділігінің және білім деңгейінің артуын көрсетеді)

Сызба 1. Ойын элементтерін сабаққа енгізу алгоритмі:

1. Сабақ мақсатын анықтау;
2. Ойын түрін таңдау;

3. Ойын барысын жоспарлау;
4. Қорытынды талдау.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдіғалиева, А. «Ойын технологиясы арқылы оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту», — Алматы, 2020;
2. Нұртаева, Б. «Интерактивті оқыту әдістері», — Нұр-Сұлтан, 2018;
3. Жұмабекова, Г. «Математика сабақтарында ойын элементтерін қолдану», — Қарағанды, 2019;

4. Қосанов, Е. «Бастауыш сыныптарда білім беру технологиялары», — Шымкент, 2021;

5. Novak, J.D. «Learning with Concept Maps», Cambridge University Press, 2010;
6. Kim, S. «Game-Based Learning in Mathematics», Educational Studies, 2015;
7. Johnson, A. «Gamification in STEM Education», New York, 2018.

Үшбұрыштар теңдігінің белгілері

**Бота
ТҰРДЫБЕК,
№181 ЖББМ
математика пәні
мұғалімі.
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.**

Кіріспе

Геометрия — математиканың маңызды саласы болып табылады, өйткені оның принциптері күнделікті өмірде қолда-

нылады. Үшбұрыштар, өз кезегінде, геометриялық объектілердің бірі болып табылады. Олар түрлі теоремалардың негізі болып саналады. Үшбұрыштардың теңдігі туралы түсінік бізге олардың барлық қасиеттерін зерттеу барысында қажет болады. Әсіресе, үшбұрыштардың теңдігі арқылы екі немесе одан да көп үшбұрыштың арасындағы ұқсастықтарды анықтаймыз.

Үшбұрыштардың теңдігін анықтаудың негізгі белгілері бар. Бұл белгілер арқылы біз екі үшбұрыштың тең екенін немесе тең

еместігін дәлелдей аламыз. Мақалада үшбұрыштардың теңдігі туралы белгілер мен олардың математикалық негіздері қарастырылады. Сонымен қатар, сызбалар мен графиктер арқылы әрбір белгінің түсіндірмесі ұсынылады.

Үшбұрыштардың теңдігі

Екі үшбұрыш тең болады, егер олардың барлық сәйкес элементтері, яғни қабырғалары мен бұрыштары бірдей болса. Математикалық тұрғыда екі үшбұрыштың теңдігі тек қана қабырғалары мен бұрыштарының теңдігіне негізделеді. Үшбұрыштың теңдігін дәлелдеу кезінде біз төмендегі белгілерді қолданамыз.

1. Сәйкес қабырғалардың теңдігі (СҚТ белгісі)

Үшбұрыштың теңдігін анықтаудың бірінші белгісі — сәйкес қабырғалардың теңдігі. Егер екі үшбұрыштың үш қабырғасы да сәйкес тең болса, онда бұл үшбұрыштар тең болады.

Теорема: Егер екі үшбұрыштың үш қабырғасы сәйкес тең болса, онда бұл үшбұрыштар тең болады.

Сызба 1: Сәйкес қабырғалардың теңдігі

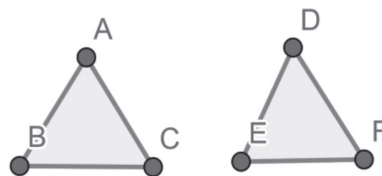
Мысалы, $\triangle ABC$ және $\triangle DEF$ үшбұрыштары болсын. Егер $AB=DE$, $BC=EF$, және $CA=DF$ болса, онда $\triangle ABC \cong \triangle DEF$.

2. Сәйкес бұрыштар мен қабырғалардың теңдігі (СБҚТ белгісі)

Бұл белгі үшбұрыштардың теңдігін анықтау үшін бұрыштар мен қабырғалардың теңдігін біріктіреді. Егер екі үшбұрыштың бір қабырғасы және оған қарсы екі бұрышы тең болса, онда үшбұрыштар тең болады.

Теорема: Егер екі үшбұрыштың бір қабырғасы және оған қарсы екі бұрышы сәйкес тең болса, онда үшбұрыштар тең болады.

Сызба 2: Сәйкес бұрыштар мен қабырғалардың теңдігі

Мысалы, $\triangle ABC$ және $\triangle DEF$ үшбұрыштары болсын. Егер $\angle A = \angle D$, $\angle B = \angle E$, және $AB = DE$ болса, онда $\triangle ABC \cong \triangle DEF$.

3. Сәйкес екі қабырғаның және олардың арасындағы бұрыштың теңдігі (СЕКБТ белгісі)

Егер екі үшбұрыштың екі қабырғасы және олардың арасындағы бұрышы тең болса, онда бұл үшбұрыштар тең болады. Бұл белгі, әсіресе, үшбұрыштардың теңдігін анықтауда маңызды рөл атқарады.

Теорема: Егер екі үшбұрыштың екі қабырғасы және олардың арасындағы бұрышы сәйкес тең болса, онда үшбұрыштар тең болады.

Сызба 3: Сәйкес екі қабырғаның және бұрыштың теңдігі

(Сызба салып көрсетіңіз: екі қабырғаның және бұрыштың теңдігін көрсету үшін сәйкес бұрыш пен қабырғаларды белгілеу қажет.)

Мысалы, $\triangle ABC$ және $\triangle DEF$ үшбұрыштары болсын. Егер $AB=DE$, $AC=DF$, және $\angle A = \angle D$ болса, онда $\triangle ABC \cong \triangle DEF$.

4. Тік бұрышты үшбұрыштар үшін теңдік

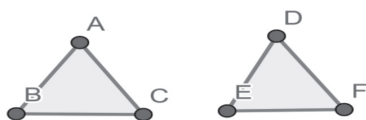
Тік бұрышты үшбұрыштар үшін теңдікті анықтаудың ерекше белгісі бар. Егер екі

тік бұрышты үшбұрыштың гипотенузасы мен бір катеті сәйкес келсе, онда бұл үшбұрыштар тең болады.

Теорема: Егер екі тік бұрышты үшбұрыштың гипотенузасы мен бір катеті сәйкес тең болса, онда үшбұрыштар тең болады.

Сызба 4: Тік бұрышты үшбұрыштың теңдігі

Мысалы, $\triangle ABC$ және $\triangle DEF$ тік бұрышты үшбұрыштары болсын. Егер $AB=DE$, $BC=EF$, және $\angle ABC = \angle DEF = 90^\circ$ болса, онда $\triangle ABC \cong \triangle DEF$.

Графиктер мен сызбалар

1. Үшбұрыштың қабырғалары мен бұрыштары

Үшбұрыштың теңдігін графикалық түрде көрсету үшін үшбұрыштың қабырғаларын және бұрыштарын анықтап алу керек. Әр үшбұрыш үшін сәйкес белгілер мен өлшемдерді көрсету маңызды.

2. Үшбұрыштардың теңдігі белгілері

Әр түрлі белгілерді сызбада көрсету үшін нақты сәйкестендіру белгілерін қолдану қажет. Мысалы, үшбұрыштың бір қабырғасының теңдігі үшін оған тең өлшем немесе сызық қолдануға болады.

3. Сәйкес бұрыштардың және қабырғалардың теңдігін көрсету

Үшбұрыштардағы бұрыштарды белгілеу үшін арнайы жазу немесе сызықтар қолданылады. Мұндай сызбалар арқылы оқырман үшбұрыштардың теңдігі белгілерін оңай түсінеді.

Қорытынды

Үшбұрыштардың теңдігін анықтайтын белгілердің маңызы зор. Олар геометриялық есептерді шешу барысында кеңінен

қолданылады және геометрияның негізі болып табылады. Үшбұрыштардың теңдігі туралы белгілерді дұрыс пайдалану арқылы әртүрлі теоремаларды дәлелдеуге болады. Қазіргі кезде бұл белгілер тек теориялық тұрғыда ғана емес, практикалық мәселелерді шешуде де үлкен рөл атқарады.

Егер сызбаларды қолдансаңыз, әрбір белгі мен қасиетті нақты көрсету үшін сызбалар мен графиктер өте пайдалы құрал болып табылады. Әрбір сызба үшбұрыштардың теңдігін нақты дәлелдеуге көмектеседі, сол себепті бұл белгілерді игеру маңызды.

Мақалаға арналған әдебиеттер тізімі келесі сияқты болуы мүмкін. Бұл әдебиеттер геометрия саласындағы негізгі оқу құралдары мен ғылыми зерттеулерді қамтиды. Қажет болған жағдайда өзіңізге қосымша әдебиеттерді табуға немесе қосуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. **Әбділдин Ә.Қ.** (2008). *Жалпы геометрия*. — Алматы: Рауан баспасы.
 2. **Тимофеев М.В.** (2013). *Геометрия: теория және есептер*. — М.: Наука.
 3. **Шамшадин С.Ж.** (2016). *Математикалық геометрия негіздері*. — Алматы: Қазақ университеті.
 4. **Харламов В.В.** (2009). *Геометрия бойынша тапсырмалар жинағы*. — М.: Высшая школа.
 5. **Котов И.М.** (2007). *Үшбұрыштардың теңдігі: теория және есептер*. — Санкт-Петербург: БХВ-Петербург.
 6. **Алимов И.С., Байділдәев, Н.** (2012). *Геометрияның негізгі элементтері мен теоремалары*. — Алматы: Ғылым.
 7. **Колмогоров А.Н., Абрамов, В.В.** (1991). *Геометрия және оның қолданбалы аспектілері*. — М.: Просвещение.
 8. **Максудов М.М.** (2005). *Геометрия негіздері мен математикалық логика*. — Алматы: Қазақ университеті.
- GeoGebra** (2024). *GeoGebra — Геометрияны зерттеу үшін онлайн құрал*. <https://www.geogebra.org>.
- Desmos** (2024). *Desmos — Графиктер мен сызбаларды жасауға арналған құрал*. <https://www.desmos.com>.

AQYL BATTLE

Дина Жанәділқызы ИМЛЯДИНОВА,
«№177 орта мектебі» КММ-нің педагог-ұйымдастырушысы.
Сексеуіл кенті,
Арал ауданы,
Қызылорда облысы.

Мақсаты: оқушылардың білім-білік дағдыларын байқау, өздерін емін-еркін ұстай білуге үйрету. Шапшаң ойлау қабілеттерін дамыту. Шығармашылық қабілеттерін арттыру. Білімге деген қызығушылығын арттыру.

Көрнекілігі: ДК экраны.

I. Кіріспе сөз:

- Армысыздар, ардақты ұстаздар мен оқушылар! Қайырлы күн, қатысушылар мен жанкүйерлер!

«Біле бер, қанша білсең, тағы тіле, жетерсің мақсатыңа біле-біле» деген ұранмен бүгінгі мектепішілік 6-сынып оқушылары аралығында «AQYL BATTLE» зияткерлік ойынын өткізгелі отырмыз. Ойынымыздың ойдағыдай өтуіне барлығыңызда бір кісідей ат салысады деген ойдамыз. Ойынымызды бастамас бұрын әділқазылар мүшелерімен танысып алайық. (Таныстыру)

Сайыс 5 бөлімнен тұрады. Олар:

1. «Сәлем — сөздің анасы» (әр топ өздерін таныстырады);
2. «Жүзден жүйрік» (ұяшықтарға жасырылған сұрақтар);
3. «Әдебиет әлемінде»

(Әдеби шығармадан үзіндіні тыңдап, авторын және шығарма атын табу керек);

4.«Мені түсін»

(Топбасшылар өзіне көрсетілген суретті тірек сөздерімен, іс-қимылымен түсіндіреді);

5. «Сен білесің бе?» (Тарихи тұлғалар жасырылады)

Білім — теңіз, мектеп кеме жүзіп келем,

Дүниенің төрт бұрышын сүзіп келем.

Шалқытып, шарықтатып, асқақтатып

Ой тербелей, тоқтамас алып келем.

1-тур «Сәлем — сөздің анасы» кезегіне келдік. Ал, кезек біздің ойыншыларымызға жетті, таныс болайық.

2-тур «Жүзден жүйрік»

Шарты: қазақ тілі, математика, тарих, жаратылыстану, информатика пәндері бойынша сұрақтар берілген әр ұяшықтың артында. Ұяшықтағы сұрақтарға дұрыс жауап берсең сол ұяшықтағы сан ұпай саны боп есептеледі.

1	Қазақ тілі	10	20	30	40
2	Математика	10	20	30	40
3	Тарих	10	20	30	40
4	Жаратылыстану	10	20	30	40
5	Информатика	10	20	30	40

Қазақ тілі

Етістік дегеніміз не? (Заттың қимыл, іс-әрекетін білдіреді)

Етістік жасалуына және құрамына қарай қалай бөлінеді? (Негізгі, туынды және дара, күрделі)

Үстеу дегеніміз не? (Қимыл, іс-әрекеттің, сын - сапаның әр түрлі белгілерін, сипатын, жай-күйін білдіретін сөздер. Олар өзгертулерге келмейді, грамматикалық тұлғалармен түрленбейді)

Математика

$4x + 5(3 - 2x) = 5 - 11x$? **Жауабы: -2**

$2(3x+1) - x \leq 3(x+4)$

Жауабы: $(-\infty; 5]$

Көгалдандыру үшін екі көше бойына ағаштар отырғызылды. Бірінші көшедегі ағаштар саны екінші көшедегі ағаштар санынан 1,4 есе көп. 13 ағашты бірінші көшеден екінші көшеге ауыстырып отырғызғанда, екі көшедегі ағаштар сандары бірдей болды. Алғашқыда бірінші көшеге неше ағаш отырғызылды, екінші көшеге неше ағаш отырғызылды? (Бірінші көше — 65 ағаш, екінші көшеге 91 ағаш отырғызылды)

Тарих

Қазақ хандығы қай жылы құрылды? (1466)

Қазақ хандығын қай хандар құрды? (Керей мен Жәнібек)

Қасым хан құрған заңдарды ата. (1. Мүлік заңы; 2. Жұртшылық

заңы; 3. Қылмыс заңы; 4. Әскери заң; 5. Елшілік жоралары)

Жаратылыстану

Жер және басқа пленаталар Күнді айналады деген теорияны айтқан кім? (Н. Коперник)

Күнді айнала қозғалатын ғаламшарлардың жолы қалай аталады? (Орбита)

Балқыған ыстық газды жарқырап тұрған өте үлкен шарды қалай атаймыз? (Күн)

Информатика

1. Вирус — ол... (Көбеюге қабілетті зақымдаушы программа)

2. Бірінші программалаушы кім? (Блез Паскаль)

3. Алғашқы ЭЕМ қай жылы пайда болды? (1946 ж.)

3-тур «Әдебиет әлемінде»

Әдеби шығармадан үзіндіні тыңдап, авторын және шығарма атын табу керек.

Дұрыс жауап 10 ұпай.

4-тур. «Мені түсін»

(топбасшылар өзіне көрсетілген суретті тірек сөздерімен, іс-қимылымен түсіндіреді)

«Мені түсін» сайысы. Бұл сайыста топ мүшелерінің бірі алға шығып өзіне көрсетілген суретті тірек сөздерімен, іс-қимылымен түсіндіреді. Ал қалған команда мүшелері жасырып тұрған сөзді тауып жауабын айтуы тиіс. Әр дұрыс жауапқа 5 ұпай. Олай болса іске сәт!

Суреттер:

1 топ: 1) Бесік; 2) Жел; 3) Кітап.

2 топ: 1) Дәрігер; 2) Жылқы;

3) Домбыра.

3 топ: 1) Алтын адам; 2) Шаңырақ; 3) Қобыз.

4 топ: 1) ҚР Туы; 2) Мұғалім;

3) Бүркіт;

5 топ: 1) Шахмат; 2) Жүзік;

3) Бәйтерек.

5-тур «Сен білесің бе?»

Тарихи тұлғалар жасырылады. Дұрыс жауап 10 ұпай

Қазылар орнықтырар әділдікті,

Кімдердің жауаптары жақсы шықты.

Білім мен тапқырлықтың жарысында,

Жеңіске жетер дейміз нағыз мықты.

Ойынның шешуші сәті: Әділқазылар, сөз кезегі өздеріңізде.

(Жеңімпазды анықтап, марапаттау)

Ойын – толқын, жатқандай асып, тасып,

Біреу мығым, біреулер шалыс басып.

Бұл ойыннан өтеді ғұлама ойлар, Жеңсең де, жеңілсең де қалма жасып.

Бүгінгі көріп тамашалаған «AQYL BATTLE» атты ойынымыз өз мәресіне жетті. Зейін қойып тыңдағандарыңыз үшін алғысымыз шексіз. Қош, сау болыңыздар!

Use of English: Past continuous

А. ЖҰРЫНТАЙ,

№181 ЖББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі.

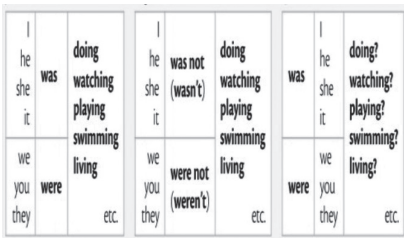
Алатау ауданы,

Алматы қаласы.

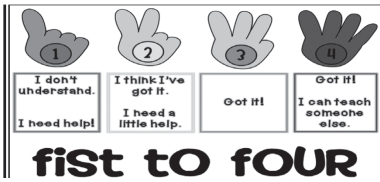
Lesson objectives	6.1.6.1 to understand the usage and form of Past Continuous 6.6.9.1 to talk about an action that something was happening around a particular time in the past 6.3.5.1 to practice past continuous through a game
Value links	Open-Mindedness – An open-minded person is someone who is always willing to hear new points of view and even change their own point of view if new arguments are highly convincing. It's the opposite of stubbornness.

Plan

Stages / Time	Teachers actions	Students actions	Assess-ment cri-teria	Resources
Begin-ning of the les-son Pre-learning «Brain-storming» method 10 min.	Organization moment: - Greeting. - Ask the today's date. - Organization moment. Divide into two groups using the program "Flippity". 3. Check up previous lesson's ho-metask using the program "Flip-pity". learn by heart, new words. What do you see on the picture? The teacher sets the lesson objec-tives, letting students know what to anticipate from the lesson. Learn about past continuous. Lead – In Past Continuous Tense (прошедшее длительное время) - действие совершалось в определенный момент в прошлом She was playing computer games at 6 o'clock yesterday.- Вчера в 6 часов она играла в компьютерные игры - или протекало в течении четко ограниченного периода времени в прошлом He was working from 8 to 11 yesterday.- Вчера он работал с 8 до 11. 	The aim: To develop pupils speaking skills and create friendly at-mosphere. Learners remember pre-vious lesson vocabulary. Learners try to find the theme today's lesson <i>Determines the theme and purpose of the lesson</i> <i>Students say the form of past continuous from the picture</i>	The teacher to assess learners for their ability. "Good job! Well done!" Formative Assessment <i>Good job! Assess-ment cri-teria</i> - Learners have met the learn-ing objec-tives if they can: Talk about past con- tinuous	<i>Website</i> <i>worksheet</i> <i>Student's book</i>
Middle of the lesson Presentation part. 25 min	Task 1 present the past continuous Ss' books closed. Say, then write on the board: / was studying yes-terday. Explain/Elicit how the past continuous affirmative is formed (personal pronoun + was/were + verb + ing). Explain that it is the same in all persons and we use it to talk about actions happening at a certain time in the past.	Pupils study the table. Answer the question. ANSWERS Student's own answer Pupils use these verbs in the past continuous. ANSWERS - Was drinking - Were dancing - Was taking	Descrip-tor: - study the table, - answer the ques-tion.	 Card Worksheet Students book

	- practise the past continuous affirmative and negative and interrogative. Explain the task and give Ss some time to complete it. Check Ss' answers. Task 2 - practise the past continuous interrogative & affirmative Explain the task, teacher use ar technology, Ss watch short video about past action and complete the sentences Ss complete the task. Check Ss' answers. Task 3 - Practise the past continuous Explain the task and read out the example. Give Ss time draw the picture and make a sentence, then check Ss' answers. Quiver Warming up Students stand in a circle and look at the picture. When the music play, they do neuro training Task 4 - Practise the past continuous Explain the task and play the game using the program. Give Ss time to do the task and then check Ss' answers. Conclusion during the lesson some tasks differentiated by outcomes of the students and by their abilities.	4. Were eating 5. Was painting Pupils look at the picture and correct the statements ANSWERS 1. Korkem was drinking cola. 2. Nurali was taking pictures. 3. Ali and Zere were dancing. 4. The boys were playing a ball. 5. Fatima and Inkar were painting. 6. Aizere and Aisha were rading a book. 7. Aylin was talking. Pupils draw the picture and make a sentence ANSWERS Lamb was not eating. Lamb was playing football. Penguin was not reading a book. Penguin was ice skating. Efficiency: By wishing each other they feel better and feel the support of others <i>Students of the class are listed.</i> Pupils play a game and answers	Total: 3 point pupils are evaluated by snickers <u>Descriptor:</u> - look at the picture - correct the statements Total: 3 point Descriptor: - write questions and answers Total: 3 point Pupils assess your-self using a card Total: 10 point	
End of the lesson 5 min	FEEDBACK Learners provide feedback on what they have learned at the lesson. Home task: Ex: 5, p. 44 	 fist to four	Poster Success 	

Across cultures: Famous Writers

Жанна Турсынхановна КОРКЕМБАЕВА,
№181 ЖББМ ағылшын тілі пәні мұғалімі,
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.

Learning objectives	6. 4. 2. 1 understand special information in simple, short texts within a number of general and educational topics without the help of a teacher;
	6. 5. 5. 1 use of arguments supported by examples and justification in some familiar general and academic topics.
Lesson objectives	Learners will be able to: - respond to classroom instructions and accurately interpret what should be done; - differentiate and use the meaning, parts of speech and word forms accurately.
Plan	

Stages / Time	Teachers actions	Students actions	Assessment criteria
Beginning of the lesson Warming-up 3 min	Organization moment: 1. Greeting. Ask about the weather. The teacher sets the lesson objectives, letting students know what to anticipate from the lesson. Warming up Hot Potato Students stand in a circle and pass an object around. When the timer goes off, or the music stops, the student holding the hot potato has to do something.	The aim: To develop pupils speaking skills and create friendly atmosphere Efficiency: By wishing each other they feel better and feel the support of others <i>Students of the class are listed.</i>	The teacher to assess learners for their ability. «Good job!» «Well done!» <i>Formative Assess-</i>

Pre-learning «Brainstorming» method 7 min	Lead - In 	<i>Students' attention is drawn to the lesson.</i> <i>Determines the topic and purpose of the lesson</i> <i>Students say different words from the picture</i>	<i>Good job!</i> Assessment criteria - Learners have met the learning objectives if they can: Talk about famous writers
Middle of the lesson Presentation part. 30 min	<u>Ex: 1 a P:49</u> • Listen and read for specific information, to make notes from a text Play the recording. Ss listen and read the texts, and complete the table with information for each heading. Write the table on the board and complete it with the class. <u>Ex: 1 b. P: 49</u> • Give a presentation on two writers. Ask Ss to use their notes in the table to give a presentation to the class on the two writers. Point out that Ss should try not to simply read from their notes but to actively engage the audience with eye contact and positive body language. <u>Ex: 2. P: 49</u> • Write a text about a writer from your country Explain the task and ask Ss to copy the headings into their notebooks. Then give Ss time to research information about a writer from their country and make notes under the headings. Tell Ss to use their notes to write a short text and pay attention to correct spelling. Ask various Ss to present the writer to the class.	Pupils listen and read the text. Complete the table with information about the two writers. ANSWERS Students own answer Pupils use completed table to give presentation to the class about the two writers. ANSWERS William Shakespeare was born in Stratford-upon-Avon, England, in 1564. He went to school and then got married at 18 to Anne Hathaway. They had three children. Shakespeare achieved great success. He was one of the greatest writers in the English language and he has been called the national poet of England. Some of his works are Romeo & Juliet,	<u>Descriptor:</u> - listen and read. Total: 3 point pupils are evaluated by collecting vitamins <u>Descriptor:</u> - use completed table to give presentation Total: 3 point <u>Descriptor:</u> - think of a writer in your country; - collect information Total: 3 point

	Conclusion during the lesson some tasks differentiated by outcomes of the students and by their abilities.	Othello, and King Lear. He died in Stratford-upon-Avon in 1616. Pupils think of a writer in your country. Collect information and then write a short text. ANSWERS name: Abay Qunanbayuli, poet and philosopher where/when born: Karauyl, 10th August 1845 some of their works: The Book of Words their achievements: his creative poetry changed the way people think, many statues of him and schools, a city is named after him Abay Qunanbayuli was a famous Kazakh poet and philosopher. He was born in Karauyl on 10th August 1845. His most famous work is The Book of Words. His creative poetry changed the way people think and today there are many statues of him, as well as schools, and even a city	- Make CCQ questions Yes / No Total: 10 point
End of the lesson 5 min	FEEDBACK Learners provide feedback on what they have learned at the lesson. <u>Ex:</u> Home task:	What worked well for you in today's class? What could we have done differently to make today's class better for you? What are you wondering about after today's lesson? What did you find difficult about today's lesson?	

Математика сабағында жиі қолданылатын цифрлық технологиялар

**Меруерт
АХМЕТҚЫЗЫ,
№181 Жалпы білім
беретін мектептің
математика пәні
мұғалімі.
Алатау ауданы,
Алматы қаласы.**

Кіріспе

Цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру саласына елеулі өзгерістер енгізді. Қазіргі уақытта білім беру процесінде цифрлық технологияларды қолдану оқушылардың қызығушылығын арттыруға, білім сапасын жақсартуға және оқу материалын тиімді меңгеруге мүмкіндік береді. Әсіресе, математика сабағында бұл құралдардың маңызы зор. Бұл мақалада математика сабақтарында жиі қолданылатын цифрлық технологиялар мен ресурстар туралы кеңінен баяндалып, олардың тиімділігі дәлелденеді.

Цифрлық технологиялардың математикадағы рөлі

Математика сабағында цифрлық технологиялар үш негізгі бағытта қолданылады:

1. Оқу материалдарын визуализациялау;
2. Тапсырмаларды орындау мен тексеруді автоматтандыру;
3. Жеке оқу траекториясын құру.

Бұл бағыттар білім алушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытып, қиын тақырыптарды жеңіл түсінуге көмектеседі.

Цифрлық ресурстардың түрлері мен мысалдары

1. Интерактивті тақталар мен құралдар

Интерактивті тақталар мұғалімдерге материалды қызықты және көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Олардың көмегімен графиктерді салу, геометриялық фигураларды құру, есептерді визуализациялау оңай жүзеге асады. Мысал ретінде **SMART Board**, **Promethean** секілді интерактивті тақталарды атап өтуге болады.

Мысалы, **SMART Board** тақтасын қолдана отырып, мұғалім теңдеулерді интерактивті түрде шешу жолдарын көрсетеді немесе оқушылармен бірге фигураларды салу тапсырмаларын орындайды. **Promethean** тақтасы арқылы геометриялық есептерді динамикалық түрде демонстрациялау да тиімді.

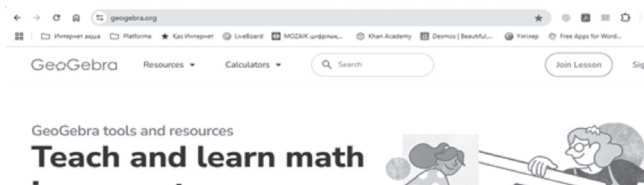
2. Математикалық бағдарламалар мен қосымшалар

Математиканы үйретуде арнайы бағдарламалар мен мобильді қосымшалар кеңінен қолданылады. Олардың ішінде ең танымалдары:

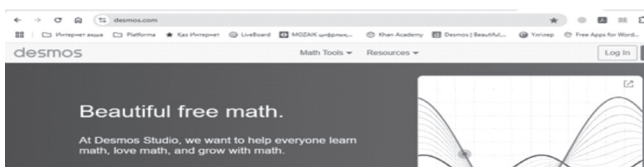
- **GeoGebra** — геометриялық фигуралар мен графиктерді салу, математикалық есептерді шешу үшін таптырмас құрал. Мысалы, оқушылар шеңбердің теңдеуін енгізіп,

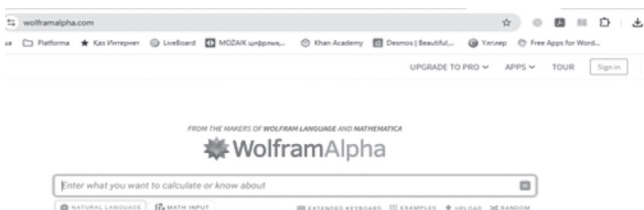
оның визуализациясын көреді. Мұғалім квадраттық функциялардың графиктерін өзгерту арқылы олардың қасиеттерін түсіндіре алады.

- **Desmos** — функциялардың графиктерін құруға және зерттеуге арналған онлайн платформа. Мысалы, $y = \sin(x)$ графигін өзгертіп, оның амплитудасы мен периодының өзгерістерін интерактивті түрде зерттеуге болады.

- **Wolfram Alpha** — күрделі математикалық есептерді шешетін интеллектуалды жүйе. Мысалы, интегралдарды, дифференциалдық теңдеулерді немесе матрицалық есептеулерді шешу үшін қолдануға болады.

- **Photomath** — есептерді камера арқылы шешіп, түсіндіретін мобильді қосымша. Мысалы, оқушылар теңдеуді қағазға жазып, оның шешімін қадам-қадамымен көру үшін қолданады.

3. Онлайн платформалар мен білім беру жүйелері

Онлайн платформалар оқушылардың өздігінен білім алуына және мұғалімдерге оқу процесін басқаруға көмектеседі. Бұл платформалардың арасында:

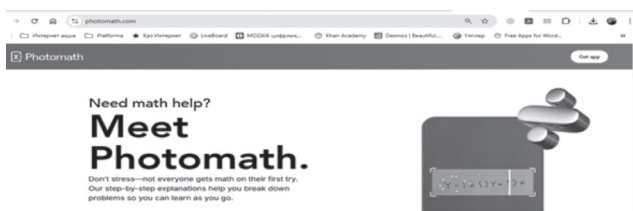
- **Khan Academy** — интерактивті сабақтар мен жаттығулар арқылы математика негіздерін түсіндіреді. Мысалы, алгебрадан бастап дербестік теорияларды меңгеру үшін видеосабақтарды көру және жаттығуларды орындау.

- **Quizizz, Kahoot!** — тестілеу мен қайталауды ойын түрінде ұйымдастыруға арналған. Мысалы, мұғалім сыныпта тақырыпты бекіту үшін математикалық сұрақтардан тұратын Kahoot! ойынын құра алады, ал оқушылар жауаптарды жылдам енгізу арқылы ұпай жинайды.

- **Edmodo** — мұғалімдер мен оқушылар арасындағы байланыс платформасы. Мысалы, мұғалім сабақтың тапсырмаларын жүктеп, оқушылардың жауаптарын тексеріп, кері байланыс береді.

4. Виртуалды және кеңейтілген шындық

Виртуалды шындық (VR) технологиялары математикалық фигуралар мен үшөлшемді объектілерді зерттеуге жаңа мүмкіндік береді. Мысалы, **Google Expeditions** немесе **CoSpaces Edu** платформалары арқылы оқушылар математикалық кеңістікті интерактивті түрде зерттей алады. Геометриялық денелердің көлемін немесе беттерінің ауданын анықтауды үшөлшемді модельдер арқылы оқыту өте тиімді.

Графиктер мен визуализацияның маңызы

Математика сабақтарында графиктер мен диаграммаларды қолдану тақырыпты түсіндіруді жеңілдетеді. Мысалы, функциялардың графиктерін салу барысында **Desmos** платформасы кеңінен қолданылады. Оқушылар графиктердің өзгерісін интерактивті түрде бақылай алады, бұл олардың тақырыпты терең түсінуіне ықпал етеді.

Төменде функциялардың графиктері көрсетілген мысал:

- $y = x^2$ — парабола графигі. Оқушылар осы графиктің төбесінің координатасын өзгертіп, оның симметриясын зерттей алады.
- $y = \sin(x)$ — синусоиданың графигі. Амплитуда мен жиілік өзгерістерін интерактивті түрде көрсетуге мүмкіндік бар.

сыныптарда геометриялық есептерді шешу уақыты 2 есе қысқарады. Ал **Khan Academy** платформасы арқылы оқыған оқушылардың математикалық сауаттылығы 25%-ға жоғарылағаны анықталды.

Қорытынды

Математика сабағында цифрлық технологияларды қолдану білім беру сапасын жаңа деңгейге көтереді. Оқу материалдарының визуализациясы, автоматтандырылған тексеру жүйелері және интерактивті платформалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім беру процесін жеңіл әрі тиімді етеді. Мұғалімдер үшін бұл құралдар сабақ жоспарын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Болашақта цифрлық технологиялардың дамуымен математика сабағы одан әрі жетіле түсері сөзсіз.

Диаграмма мысалы

Цифрлық ресурс	Қолдану мақсаты	Тиімділігі	Мысалы
GeoGebra	Геометрия, алгебра	Визуализация, жылдамдық	Геометриялық фигураларды салу
Desmos	Функция графиктері	Интерактивтілік	Графиктердің өзгерісін көрсету
Kahoot!	Тест ұйымдастыру	Қызығушылықты арттыру	Ойын түріндегі математикалық викторина
Wolfram Alpha	Есептерді шешу	Уақыт үнемдеу	Күрделі теңдеу-лерді шешу

Зерттеулер мен деректер

Соңғы зерттеулерге сәйкес, цифрлық технологияларды қолдану оқушылардың білім деңгейін орта есеппен 20-30%-ға арттырады. Мәселен, **GeoGebra**-ны қолданған

Пайдаланған әдебиеттер:

1. GeoGebra ресми сайты: <https://www.geogebra.org/>
2. Desmos Graphing Calculator: <https://www.desmos.com/>
3. Wolfram Alpha платформасы: <https://www.wolframalpha.com/>
4. Photomath қосымшасы: <https://photomath.com/>
5. Khan Academy платформа-сы: <https://www.khanacademy.org/>
6. Kahoot! білім беру плат-формасы: <https://kahoot.com/>
7. CoSpaces Edu платформа-сы: <https://cospaces.io/>
8. SMART Board тура-лы акпарат: <https://education.smarttech.com/>
9. Promethean интерактивті тактасы: <https://www.prometheanworld.com/>

Шартты ықтималдық. Ықтималдықтарды қосу және көбейту ережелері

Бөлім		Ықтималдық		
Сынып: 10		Қатысқандар саны:		Қатыспағандар саны:
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:		10.3.2.3 - ықтималдықтарды қосу ережелерін түсіну және қолдану * $P(A + B) = P(A) + P(B)$ * $P(A + B) = P(A) + P(B) - P(A \cdot B)$;		
Сабақтың мақсаты				
Құндылықтар:		Бірлік және ынтымақ - Командада жұмыс істей білу; - Өзгелерге мейірімділік, жанашырлық таныта білу; - Айналасындағыларға көмек көрсету. Әділдік және жауапкершілік - Басқалар үшін маңызды тапсырмаларды орындаудың қажеттілігі мен маңыздылығын түсіну; - Бастаған ісін соңына дейін жеткізе білу.		
Уақыты/ кезендері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс-стар
Ұйымдас-тыру кезеңі 5 минут	Сәлемдесу; Сыныптағы оқушылардың көңіл күйлерін сұрап, жағымды ахуал туындату; Оқушыларды түгелдеу; Сабақтың мақсатымен таныстыру.	Мұғаліммен сәлемдесу; Сыныпта жағымды ахуал туындату, бір-біріне жақсы тілектерін білдіру; Сабақтың мақсатын мұғаліммен бірге ашу, сұрақтар туындаса мұғалімнің көмегіне жүгіну.	Ауызша бағалау. «Өте жақсы!» «Жарайсың!»	Тақта; Оқулық.
Сабақтың басы 10 минут	<i>Бүгінгі тақырыпты қысқаша слайдпен түсіндіреді, мысалдар келтіреді.</i> §27. Шартты ықтималдық. Ықтималдықтарды қосу және көбейту ережелері		Мақтау мадақтау арқылы бағалау:	Тақта; Слайд; Оқулық.

	Үйлесімсіз А және В оқиғалардың $A+B$ қосындысының ықтималдығы жеке оқиғалардың ықтималдықтарының қосындысына тең: $P(A + B) = P(A) + P(B)$ Мысалы: Екі А және В оқиғалары бір сынақта, тәжирибе кезінде пайда бола алмаса бұлар үйлесімсіз деп аталады. Мысалы А оқиғасы ойын сүйегінің 1 ұпай болуы ал В = ойын сүйегінің 2 болуы дейік. Сонда ойын сүйегін лақтырғанда екеуі бірдей пайда болуы мүмкін емес қой! Үйлесімді оқиғалар. Егер екі оқиға бір сынақта пайда бола алса бұлар үйлесімді деп аталады. Үйлесімді ықтималдықтарды қосу теоремасы. Үйлесімді А және В оқиғалардың $A+B$ қосындысының ықтималдығы мына формула арқылы анықталады: $P(A + B) = P(A) + P(B) - P(AB)$ Шартты ықтималдық А оқиғасы орындалған жағдайда В оқиғасының орындалу ықтималдылығы $P(A/B)$ деп белгіленеді. Бұл В оқиғасының А оқиғасына қатысты шартты ықтималдылығы деп аталады. және $P_B(A)$ деп белгілейді. Анықтама. АВ оқиғасының қолайлы элементар оқиғалар санының В оқиғасына қолайлы элементар оқиғалар санына қатынасы В оқиғасы орындалған жағдайда А оқиғасының шартты ықтималдығы деп аталады. $P(A/B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} = \frac{\frac{2}{10}}{\frac{5}{10}} = \frac{2}{5} = 0.4$ $P(B/A) = \frac{P(A \cap B)}{P(A)} = \frac{\frac{2}{10}}{\frac{3}{10}} = \frac{2}{3} \approx 0.67$ Өз бетімен жұмыс. Жәшікте 10 шар бар. 5 қызыл, 3 көк, 2 ақ. Жәшіктен бір шар алынып, оның қызыл немесе көк түсті болу ықтималдығын табу керек: Шешуі: А — қызыл. В — көк. $A+B$- қызыл немесе көк шар пайда болуы.		
--	--	--	--

	$P(A + B) = P(A) + P(B) = \frac{5}{10} + \frac{3}{10} = \frac{8}{10} = 0,8$ Бағалау критерийі: Ықтималдықтарды қосу ережелерін біледі.			
Сабақтың ортасы 25 минут	Бекіту тапсырмаларын беру №27.1. Кез келген ретпен екі Р әрпі және екі Н әрпі жазылған. 1) Р әрпі соңғы жазылған; 2) Н әрпі екінші жазылған; 3) Н әрпі бірінші жазылған жағдайда екі Н әрпі қатар тұруының ықтималдығын табындар.	Есептер шығару №27.2. 100 лотерея билеттерінің ішінде 10 билет ұтыс билеті болып табылады. 1) Кездейсоқ алынған екі билет ұтыс билеттері болуының ықтималдығын табындар; 2) Кездейсоқ алынған екі билеттің тек біреуі ұтыс билеті болуының ықтималдығын табындар.	«Бас бармақ» әдісімен бір-бірін бағалау жүргізіледі	Тақта; Слайд; Оқулық 10-сынып. Алгебра, авторы Әбілқасымова А.Е., т.б.
	№27.3. Қорапта төрт шар бар: көк, жасыл және екі қызыл. Қораптан кездейсоқ екі шар алынады. 1. Алынған екі шардың қызыл болуының; 2. Бірінші алынған шардың жасыл, екінші алынған шардың қызыл болуының ықтималдығын табындар.	№27.4. Бірінші қорапта 6 қызыл және 4 сары, екінші қорапта 5 қызыл, 5 сары шар бар. Әуелі кездейсоқ бір қорап тандап алынады, содан кейін тандап алынған қораптан кездейсоқ бір шар алынады; 1) Алынған шардың қызыл болуының; 2) Алынған шардың екінші қораптан алынған болуының ықтималдығын табындар.	«Үш шапалақ» әдісімен бағаланады.	Тақта, Бор, кітап, дәптер. Интерактивті тақта. Бағалау парақтары

Жүппен жұмыс	№27.5. Екі атқыш нысанаға бір-бірден оқ атады. Бірінші атқыштың нысанаға тигізу ықтималдығы 0,7, екінші атқыштың нысанаға тигізу ықтималдығы 0,7. Екі атқыштың да нысанаға оқ тигізу ықтималдығын табындар.	№27.6. 100 лотерея билеттерінің ішінде 10 билет ұтыс билеті болып табылады. Осы билеттердің ішінен кездейсоқ 3 билет сатып алынады. А, В, С оқиғаларын келесі түрде анықтайық: А – бірінші билет ұтады; В – екінші билет ұтады; С – үшінші билет ұтады. Тек үшінші билеттің ұтуының ықтималдығын табындар.	ҚБ: «Плюс, минус, қызықты» әдісі арқылы оқушылар бірін бірі бағалайды	Тақта, бор, кітап, дәптер. Интер-активті тақта. Бағалау парақтары
	Кәсіпорыннан шығатын бұйымның, орта есеппен, 21%-і жоғары сортқа, 70% бірінші сортқа жатады. Таңдамай алынған бір бұйымның бірінші немесе жоғарғы сортқа жату ықтималдығы қандай?	Шешуі. А – алынған бұйым жоғарғы сортты, В – алынған бұйым бірінші сортты. Олардың ықтималдығы $P/A=0.21$, $P/B=0.7$. А және В оқиғалары үйлесімсіз, себебі бір тәжірибеде екеуі бірдей бірге пайда бола алмайды. Сондықтан бұл оқиғалардың ықтималдығы үшін қосу теоремасы орындалады:	Бағалау критерийі: *Ықтималдықтарды қосу ережелерін біледі. *оқиға ықтималдығын табады. <i>ҚБ «Екі жұлдыз бір тілек» әдісі.</i> <i>Бірін-бірі бағалау</i>	Тақта, бор, кітап, дәптер, интер-активті тақта. Бағалау парақтары

		$P(A+B)=$ $P(A)+P(B)=$ $0.21+0.7=0.91$ Сонымен ізделінді ықтималдық $P(A+B)=0.91.$ Жауабы: 0,91.		
Сабақтың соңы 5 минут	Қорытындылау. Рефлексия. Тіркесті толықтырыңыз: «Бүгін мен сабақта ... білдім» «Бүгін мен сабақта ... үйрендім» «Бүгін мен сабақта ... таныстым» «Бүгін мен сабақта ... қайталадым» «Бүгін мен сабақта ... бекіттім» Үй тапсырмасын беру	Сабақты қорытындылау: Өтілген мақсат бойынша сұрақтар қою арқылы сабақты қорытындылау. Сабақ соңында оқушылардан рефлексия алу: - Тақырып бойынша не білемін? - Тағы не білгім келеді? - Не істей аламын?	Ынта-ландыру сөздерін қолдану «Жақсы», «Жарайсың!», «Өте жақсы!» 1-10 балдық жүйеде бағаланады	Бағалау парақтары; оқулық;

Балагул Жанбырбаевна КАЛАБАЕВА,
 «№22 орта мектебі» КММ-нің
 математика пәні мұғалімі.
 Ақбасты ауылы,
 Арал ауданы,
 Қызылорда облысы.

